

॥ वरद उस्त प्रभु तमारो, सदाय रडेजो ज्वनसहारो ॥

॥ अध्यात्म ॥

(आध्यात्मिक विकासनी नवी ज क्षितिज फोलतुं मासिक)

संस्थापक : परम पूज्य श्रीयोगेश्वरज

प्रकाशक : सर्वमंगल येरिटेबल ट्रस्ट

आद्य तंत्री : श्रीनारायण ज्ञानी

संपादक : श्रीतरला देसाई-डॉ. अरुणा ठाकर

व्यवस्थापक : श्रीआशिष वी. गोडिल P.966 466 9052

मुद्रण : वृन्दा लूपेन्द्र पटेल, OLD L.I.G 167, आनंदनगर, भावनगर-५

लेभो मोकलवानुं स्थान : ३०१/मूर्तिधाम ड्रीम्स, भगवती नर्सरीनी बाजुमां,
डी.के.पटेल छोल सामे, नारणपुरा, अमदावाद-१३

अध्यात्म' ईमेल अड्रेस : avgohil1@gmail.com

वेब साईट 'SWARGAROHAN.ORG'

ग्राहकोने 'ग्राहक नंबर' सरनामा साथे लभवामां आवे छे ते नोंधी लेवो.

'अध्यात्म' दर मासनी १ तारीफे प्रसिद्ध थशे.

आ अंकना टाईटल पेईज साथे कुल पानां ६८.

छूटक नकल ८-००। दस वर्ष माटे २५०/-

विदेशमां वार्षिक रू. १६५०/-। दस वर्ष माटे १६,५००/-

'अध्यात्म'मां अध्यात्मविषयक लेभो, लज्जो, गीतो आवकार्य छे.

'अध्यात्म'नुं वार्षिक लवाजम बंध करेल छे. तेने बढले नवा बननार ग्राहके ओछामां ओछा बे वर्षनुं लवाजम रू. ५०/- लरवानुं रडेशे.

आ लवाजम ड्राफ्ट अथवा मनीऑर्डरथी नीयेना सरनामे मोकलवानुं रडेशे :

सर्वमंगल येरिटेबल ट्रस्ट

'स्वर्गरोहण', दांता रोड, अंबाज. ता. दांता, ज : बनासकांठा

पिन कोड : ३८५११० फोन नं. ०२७४८-२६२२६८

॥ વૃક્ષ પર કુહાડી ચલાવનાર હું કોણ ? ॥

એક જાણીતી ઝેનકથા છે. એકવાર એક રાજાએ તેના વૃદ્ધ સુથારને એક ટેબલ બનાવવાનું કામ સોંપ્યું. રાજાને કોઈ ચોક્કસ પ્રકારનું ટેબલ બનાવડાવવું હતું. સુથારે કહ્યું, ‘ચોક્કસ બનાવી આપીશ પણ મને થોડો સમય આપો.’ એમ કહી એ જંગલમાં લાકડાં લેવા ચાલી ગયો. છેક ત્રણ દિવસે પાછો ફર્યો. રાજાએ ગુસ્સામાં પૂછ્યું; ‘આટલાં ઓછાં લાકડાં લાવવામાં ત્રણ દિવસ લાગે?’ સુથારે વિનમ્રતાથી કહ્યું; ‘ત્રણ દિવસ તો શું, ક્યારેક ત્રણ મહિના અરે ક્યારેક તો ત્રણ વર્ષ પણ લાગે.’

રાજાએ કહ્યું; ‘તું શું કહેવા માગે છે?’ ત્યારે તેણે કહ્યું; ‘લાકડાં કાપવા માટે સૌથી પહેલાં મારે ઉપવાસ પર ઊતરવું પડે. કારણ કે ઉપવાસથી જ મારી આક્રમકતા ઓછી થાય ને મારામાં કરુણા જન્મે. આ કરુણાભાવ સાથે જંગલમાં જઈ, ધ્યાન કરું. આસપાસ રહેલાં વૃક્ષોનાં સ્પંદન સમજવાનો પ્રયત્ન કરું પછી દરેક વૃક્ષ પાસે જઈને નમ્રતાથી પૂછું કે; ‘હું તમને કાપું તો વાંધો નથી ને?’ વૃક્ષોને કાપતાં પહેલાં હું એમની અનુમતિ મેળવું. જે વૃક્ષ લાકડું આપવા તૈયાર થાય એને જ કુહાડી મારું. જો વૃક્ષો સ્વેચ્છાએ લાકડું આપે તો જ હું લઉં. બાકી વૃક્ષો પર કુહાડી ચલાવનાર હું કોણ? મારો શો અધિકાર?’

આધુનિક ઉપકરણોની મદદથી વૃક્ષો પોતે કપાવા તૈયાર છે કે નહિ તે જાણી શકાય છે. સ્ટેથેસ્કોપથી મદદથી વૃક્ષોમાંથી આવતા અવાજો, તેમનો મૂડ જાણી શકાય છે. કુહાડી કે કરવત લઈ કઠિયારો નજીક આવે ત્યારે વૃક્ષોમાં રહેલો ડર હવે સાબિત કરી શકાયો છે. વૃક્ષ જો ભયભીત દશામાં હોય એ સમયે જો એને કાપવામાં આવે તો એમાંથી બનતું ફર્નિચર નકારાત્મક ઊર્જા આંદોલનો લઈ આપણા ઘરમાં પ્રવેશે. એટલે આપણા ઘરના ફર્નિચરમાં વપરાયેલું લાકડું વૃક્ષોએ સ્વેચ્છાએ આપ્યું હશે કે ઈચ્છા વિરુદ્ધ એ જાણવું જરૂરી છે.

—એક ઝેનકથા

॥ ॐ योगेश्वराय नमः ॥ ॥ ॐ 'मा' सर्वेश्वर्यै नमः ॥

આ અંકની વિશેષતા

પરમ પૂજ્ય 'મા' સર્વેશ્વરીનો દીક્ષાદિન
તા.૧૯ જાન્યુઆરી, ૧૯૭૯

ગુરુ-શિષ્ય વચ્ચેનો સંબંધ એવો અનન્ય છે કે, ત્યાં કોઈ આપનાર નથી, કોઈ લેનાર નથી. આધ્યાત્મિક ગુરુ દ્વારા સંચરિત જ્ઞાન કરતાં વધુ પવિત્ર કોઈ નથી. 'ઈશ્વરની સર્વશ્રેષ્ઠ અભિવ્યક્તિ' તરીકે ગુરુમાં શિષ્યનું ચિત્ત તન્મય બની જાય. ગુરુ મનુષ્ય છે એ ચિત્ર લુપ્ત થાય ને ત્યાં 'સાક્ષાત્ ઈશ્વર' દેખાય. ગુરુની આધ્યાત્મિક શક્તિ શિષ્ય તરફ વળે ત્યારે તે પ્રેમરૂપી માધ્યમ દ્વારા જ વહી શકે.

ગુરુ 'આધ્યાત્મિક પૂર્વજ' છે. વિનય, નમ્રતા, આદર, સન્માન, શ્રદ્ધા, પ્રેમ વગર અધ્યાત્મની અભિજ્ઞા ન થાય.

—સંકલન

અનુક્રમ

નિવેદન		૭
૧ શ્રીયોગેશ્વરકથામૃત	શ્રી 'મા' સર્વેશ્વરી	૮
૨ સાચી ઉપાસના	સ્વામી વિવેકાનંદ	૧૦
૩ પાયોજી મૈને રામરતન ધન પાયો	શ્રી યોગ કુંદન	૧૨
૪ ઝૂં 'મા' પર્વ-૨૦૨૪	શ્રી નીતિ ભટ્ટ	૧૪
૫ પૂ. શ્રી 'મા' પ્રાગટ્ય પર્વ : 'સ્વર્ગરોહણ' તીર્થ	શ્રી અશ્વિન કાકા	૩૩
૬ આત્મવિસ્મૃતિ એવ વિપદા	સંકલન	૩૬
૭ ચિરંતન શુદ્ધ સત્તા બનો	શ્રી વિમલા ઠકાર	૩૭
૮ પરમ તત્ત્વ આપણી ભીતર જ છે	સંકલન	૩૯
૯ પોતાની જાત સાથે બેસી જુઓ	સંકલન	૪૦
૧૦ બધું ત્યજી 'ભગવાન' પાસે બેસવા ઈચ્છનારને બોધ "		૪૧
૧૧ સંત કદી દાવો ન કરે	"	૪૨
૧૨ સમય થોડો હોય તો અમે શું કરીએ ?	"	૪૪
૧૩ માનવતાની મહેક	શ્રી રૂચિત પંડ્યા	૪૫
૧૪ શ્રી રમણ મહર્ષિનું જીવન એ જ સંદેશ	શ્રી તરલા દેસાઈ	૪૯

નિવેદન : એક ચૈતન્યદીપ જે અહર્નિશ જલી રહ્યો છે

પરમ પ્રેમમયી 'મા' સર્વેશ્વરી ઈશ્વરે અર્પેલ જીવનનું વરદાન અકબંધ સાચવે છે. સંપૂર્ણપણે નિઃશેષ બનીને, સર્વ બહિર્ગત પદાર્થોથી પરે, 'ભીતરનો ખજાનો' અંતરાત્માની દીપ્તિ સાચવી રાખે છે, એટલે તેઓશ્રીનાં પંચમહાભૂત તત્ત્વો પૂજામાં પરિણત થયાં છે. તેઓશ્રીની વિશુદ્ધ-પરિશુદ્ધ પરમ ચેતના પરમાત્માનો અર્ધ્ય બની છે.

પૂજ્ય શ્રી'મા'ને કરવું છે તપ, પ્રસારવો છે પ્રેમ. સિદ્ધિ-પ્રસિદ્ધિ, નામ-સન્માન કશું નહિ. કેવળ નિશ્ચિહ્ન અનુગ્રહનું આકાશ વિસ્તર્યા કરે, જેમાં સર્વનો સમાવેશ. કશું એમની કરુણાની હદ બહાર નહિ. માતૃભૂમિ ભારત અને અમેરિકા, કેનેડા, ઓસ્ટ્રેલિયા વચ્ચે કોઈ ભેદ નહિ. વિશ્વમાં વસેલા ભક્તોના આત્મકલ્યાણ માટે તેઓશ્રી સતત યાત્રારત રહે છે. અર્પી અર્પીને ખર્ચાઈ જવાની નેમ હોવાથી તેઓશ્રીનું સમગ્ર અસ્તિત્વ ઈશ્વરીય સુગંધથી છલકાઈ જાય છે. જીવનદેવતાનાં પૂજારણ એવાં 'મા'નો સ્થાયી ભાવ ભક્તિ છે ને ભક્તિના અધિષ્ઠાતા પરમેશ્વર સાથે નિત્યનું સાયુજ્ય છે. પૃથ્વી જેમ પોતાની તેમજ સૂર્યની ધરી પર ફરે છે તેમ પૂ.શ્રી'મા' પણ 'પ્રભુપ્રેમ' અને 'વિશ્વકલ્યાણ'ની બે ધરી પર અનવરત પરિક્રમા કર્યા કરે છે.

પ્રભુને સર્વસ્વ સોંપી. પ્રભુ જે રીતે દોરે તે રીતે દોરાવામાં તેઓશ્રી ધન્યતા અનુભવે છે. આકાર દેહનો પણ એ દેહમાં બિરાજમાન ચેતના વૈશ્વિક છે, એ તાર સાથે અનુસંધિત તેઓશ્રી 'નિત્ય સત્સંગ'નો લહાવો આપે છે. એમની ઉપસ્થિતિની એક આગવી ભાષા છે તો મૌન રહીને, એકાંતમાં રહીને પણ એમનાં 'અંતરનાં અજવાળાં' સંવેદનશીલ વ્યક્તિઓમાં સહજ સંકાન્ત કર્યા જ કરે છે.

આપણે જો સાવધ, જાગ્રત, પ્રયત્નશીલ રહીએ તો તેઓશ્રી આપણી સાથે રહે છે અને માથે પણ ! આવાં પરમ કલ્યાણમયી 'મા'ને આપણા કોટિ કોટિ પ્રણામ !

॥ श्रीयोगेश्वरकथामृत ॥

તા.૧/૬/૧૯૮૩, બુધવાર. વૈશાખ વદ પાંચમ, વિ.સં.૨૦૪૦
સ્થળ : ગંગોત્રી.

પૂ.શ્રીએ હંમેશની જેમ પરમશક્તિની આજ્ઞા ગંગોત્રીથી નીકળતાં પહેલા આજે પણ માંગી લીધી.

હવે આપણે અહીંથી નીકળીને જઈશું ઉત્તરકાશી, રાતે ત્યાં રહીશું.

ફિયાટ સારી રીતે લઈ જશે. કશી હરકત નહિ આવે.

નથી જવું જમનોત્રી આપણે, બીજાને જવું હોય તો ભલે જશે. આપણે નથી જવું.

દેવપ્રયાગ ડ્રાઈવર માને તો જજો.

આશીર્વાદ.

૧/૬/૧૯૮૩, બુધવાર

સવારે ઉતારા ઉપર જ પૂ.શ્રીએ ઠંડા પાણીથી સ્નાન કરી લીધું અને લગભગ સાડા આઠે પૂ.શ્રી બહાર સૂર્યનારાયણ સામે ખુરશી ઉપર બેઠા. ઈશ્વરભાઈ, મોહનલાલને પણ ધ્યાનમાં બેસવાનું થયું. ધ્યાન પછી મધ્યપ્રેદશનાં એક પતિપત્ની પૂ.શ્રીના દર્શને આવે છે. આવતાંની સાથે જ પૂ.શ્રીએ તેમને ક્યાં ક્યાં જઈ આવ્યા વગેરે પૂછ્યું. ત્યાં તો આવનાર ભાઈએ ફરિયાદ કરી :

‘મહારાજજી મારે તો ભજન-સાધન કરવું છે પણ આ પત્નીનું બંધન આપ કૃપા કરી તોડાવો.’

પૂ.શ્રીએ તેમને સમજાવતાં કહ્યું : આપણા પ્રાચીન ઋષિ-મુનિઓ લગ્નજીવન જ ગાળતા હતા. અત્રિ અને અનસૂયા. અનસૂયાએ પોતાના તપોબળથી લોકકલ્યાણ અર્થે મંદાકિની નદીનું પ્રાગટ્ય કર્યું. એટલે સ્ત્રી બાધક નથી, બંધનકારક નથી.

તે ભાઈ : મહારાજજી પણ મારી પત્ની તો યાત્રામાં પણ દરરોજ મારી સાથે ઝઘડા કરે છે, શું કરું ?

પૂ.શ્રીએ તેમને સંત તુકારામની પ્રતિકૂળ પત્ની વિશે વાતો

કરતાં કહ્યું : ‘એવી પ્રતિકૂળતા હોય તો પ્રીતિ થાય જ નહિ ને પ્રભુ તરફ જ મન જાય ને. આપ એ કરતાં વચ્ચે થોડા મહિના કોઈ જવાબદારી ન હોય તો એકાંતમાં ચાલ્યા જાઓ. પછી ધીમે ધીમે આદત પડશે.’

તે ભાઈ : મહારાજજી ભજન થતું નથી !

પૂ.શ્રી : દૂધ અને દહીંમાં હમણાં તો પગ છે ને. પરિસ્થિતિ પ્રતિકૂળ છે એટલે શું થાય ? સમય જતાં દહીંને બદલે દૂધમાં જ પગ રહે એજ રસ્તો છે. ઘરમાં પ્રબંધ કરીને નીકળો. એક એક મહિનો કોઈ એવી જગ્યામાં રહો જ્યાં શાંતિ મળે. થોડું મૌન રાખો. હવે અવસ્થા થઈ છે તો આપ ભજન જ કરો. સંસાર ઘણો જોયો.

આટલી વાતચીત હિન્દીમાં થાય છે. પતિપત્ની પ્રણામ કરીને વિદાય લે છે. પોણા દસ થઈ ગયા છે. જેથી સામાન વગેરે પેક કરી સામે કાંઠે જઈએ છીએ ત્યાં એક સ્થાન ઉપર પૂ.શ્રી બેઠા. દૂધ પીધું. બીજા સૌ સામાન સાથે ત્યાં આવી ગયા. પડિતજીને ફરીથી ૧૦૧/- રૂપિયાની મદદ પૂ.શ્રીએ કરી. સાથેના યાત્રીઓએ પણ મદદ કરી. છેવટે એક વાર ફરી મંદિર ને ગંગાનાં દર્શન કરી સામાન સાથે સ્ટેન્ડ ઉપર આવી ગયાં. જ્યાંથી જીપમાં બેસીને ૧૦ કિલોમીટર આગળ ચાલીએ એટલે ભૈરવઘાટ આવી ગયાં. ભૈરવઘાટથી ગઈકાલવાળા જ કન્ડી, દન્ડીવાળા, સામાનવાળા ભાઈઓ આવી ગયાં. ગઈકાલની જેમ જ સૌ બેસી ગયા. ત્રણ કિલોમીટરનો એ માર્ગ કન્ડીમાં બેસી પસાર કર્યો. લંકાના સ્થાનમાં આવી ગયાં. પૂ.શ્રીએ ત્યાં દૂધ, ચણા, ગોળ વગેરે લીધું. વૃક્ષ નીચે શેત્રંજી પાથરી ત્યાં છેવટે લીંબુનું શરબત પણ લીધું. લગભગ પોણા બે વાગ્યે ઉત્તરકાશી તરફ જવા નીકળ્યાં.

ગંગોત્રી આવતાં જે થોડો પણ ખરાબ રસ્તો હતો તે બુલડોઝરથી સરખો થઈ ગયો હતો. સાંજે ૬:૩૦ વાગ્યે ઉત્તરકાશી આવી ગયાં. પરંતુ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યાં. ધરાસુમાં રેસ્ટ હાઉસમાં દૂધ પીને આરામ કર્યો.

હરિ:ૐ, હરિ:ૐ, હરિ:ૐ

—❀— —શ્રી ‘મા’ સર્વેશ્વરી

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

૯

॥ સાચી ઉપાસના ॥

ધર્મ પ્રેમમાં રહેલો છે, અનુષ્ઠાનોમાં નહિ. હૃદયના વિશુદ્ધ અને નિખાલસ પ્રેમમાં ધર્મ રહ્યો છે. જ્યાં સુધી માણસ શરીર અને મનથી પવિત્ર ન હોય, ત્યાં સુધી તેનું મંદિરમાં જવું અને શિવની ઉપાસના કરવી નકામી છે. જેઓ શરીર અને મનથી પવિત્ર છે તેમની પ્રાર્થના ભગવાન શિવ સાંભળે છે. બાહ્ય ઉપાસના એ આંતર ઉપાસનાનું એક પ્રતીક માત્ર છે; આંતર ઉપાસના અને પવિત્રતા એ જ સાચી વસ્તુ છે.

આ કળિયુગમાં લોકો મન ફાવે તેવું વર્તન કરે પણ પછી કોઈ તીર્થધામમાં જાય તો બધાં પાપ ધોવાઈ જાય એમ તેઓ માને છે. જો કોઈ માણસ અપવિત્ર મન સાથે મંદિરમાં જાય તો તેથી તેનાં જૂનાં પાપોમાં ઉમેરો થાય છે અને ઘેરથી નીકળ્યો હતો તેના કરતાં વધુ ખરાબ માણસ તરીકે ઘેર પાછો ફરે છે.

તીર્થ એક એવું સ્થળ છે જ્યાં પવિત્ર વસ્તુઓ અને પવિત્ર પુરુષો પુષ્કળ હોય. પરંતુ જ્યાં પવિત્ર પુરુષો વસતા હોય ત્યાં મંદિર ન હોય તો પણ તે સ્થળ તીર્થ બની જાય છે. વળી જ્યાં સેંકડો મંદિર હોય છતાં જો અપવિત્ર લોકો ત્યાં રહેતા હોય, તો તે સ્થળેથી તીર્થ અદૃશ્ય થઈ જાય છે. તીર્થવાસ બહુ કઠિન છે, કેમકે, અન્ય સ્થળે જે પાપ થાય તે તો સહેલાઈથી દૂર કરી શકાય છે પરંતુ તીર્થક્ષેત્રમાં કરેલું પાપ કઠી દૂર કરી શકાતું નથી.

સર્વ ઉપાસનાનો મર્મ આ છે : પવિત્ર થવું અને બીજાનું કલ્યાણ કરવું. જે મનુષ્ય દીન-દુખિયાઓમાં, નિર્બળોમાં અને રોગીઓમાં ભગવાન શિવનાં દર્શન કરે છે, તે સાચેસાચ શિવની ઉપાસના કરે છે. પણ જો તે ભગવાન શિવને માત્ર તેના લિંગમાં

જ જુએ તો તેની ઉપાસના હજુ પ્રાથમિક ભૂમિકામાં છે એમ સમજવું. જે મનુષ્ય ભગવાન શિવને કેવળ મંદિરમાં જ જુએ છે તેના કરતાં જે મનુષ્ય દીનદુખિયામાં તેમનાં દર્શન કરી, તેમની સેવા કરે છે, તેની ઉપર ભગવાન શિવ વધુ પ્રસન્ન થાય છે.

ભગવાન શિવ માલિક છે અને આ જગત તેનો બગીચો છે. બે પ્રકારના માળી હોય છે. એક આળસુ અને કપટી છે જે કાંઈ કરતો નથી, પરંતુ કેવળ ભગવાન શિવનાં સુંદર નેત્રો, નાક અને બીજાં અંગોનાં વર્ણન કર્યા કરે છે જ્યારે બીજો માળી ભગવાન શિવનાં દીનદુખિયાં, નિર્બળ સંતાનો, સર્વ જીવજંતુઓ, અરે, તેમની આખી સૃષ્ટિની સંભાળ લે છે. ભગવાન શિવને આ બેમાંથી વધુ વહાલો કોણ હશે ? અવશ્ય, તે જ કે જે ભગવાન શિવનાં સંતાનોની સેવા કરે છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે : ‘ઈશ્વરના ભક્તોની જે સેવા કરે છે તે તેના શ્રેષ્ઠ સેવકો છે.’

—સ્વામી વિવેકાનંદ

(રામેશ્વર મંદિરમાં આપેલ ભાષણનો એક અંશ)

જીવનનું જળ શુદ્ધિ છે. જીવનનું નવનીત નિઃસ્વાર્થ સેવા છે. જીવનનો ખોરાક પ્રેમ છે. જીવનની સુવાસ ઉદારતા છે. જીવનની ધરી ધ્યાન છે. જીવનનું ધ્યેય આત્મસાક્ષાત્કાર છે. આ રીતે જીવનમાં નિઃસ્વાર્થ સેવા, પ્રેમ, ભક્તિ, અંતઃકરણની શુદ્ધિ, ઉદારતા અને ધ્યાનના પથ પર ડગ માંડીને ઈશ્વરસાક્ષાત્કારના અધિકારી બનો.

—સ્વામી શિવાનંદ

॥ पायो જો મૈને રામરતનધન પાયો ॥

મીરાં કૃષ્ણમાં મગ્ન છે, રામનું સ્મરણ કરે છે. આમ કેમ ? જેનામાં મગ્ન થઈ જાઓ-એ જ રામ. કૃષ્ણ મીરાંના રામ છે. સૌ કોઈએ પોતાનો 'રામ' શોધવો પડે છે. મીરાંને કૃષ્ણ જચી ગયા, કૃષ્ણને પસંદ કર્યા. મનની મસ્તી સર્જાઈ, કાવ્યો સરજાયાં.

મીરાં ક્યારેક ક્યારેક રામના નામનો ઉપયોગ કરે છે. જો કે દશરથપુત્ર રામ સાથે મીરાંને કોઈ પ્રયોજન નથી રામનો તો અર્થ છે, જેમાં મગ્ન થઈ ગયું મન એ રામ. મીરાં રામની વાત કરે છે ત્યારે તે કૃષ્ણની જ વાત કરે છે.

રામ પ્રતીક છે પરમાત્માનું. રામનો અર્થ છે પ્રભુ, ભગવાન, ઈશ્વર. અને એનો અર્થ છે 'જેમાં તમારો પ્રેમ છે, એ જ તમારે માટે રામ.'

મીરાં કહે છે; એક જ કામ કરી લો તો બધું થઈ જાય. કુસંગ એટલે જ્યાં સંસારની વાત થતી હોય. કમાણીની, ચૂંટણીની, સંસારની ક્ષુદ્ર વાતો થતી હોય. ધન, પદ, પ્રતિષ્ઠા કેવી રીતે મેળવીએ ? જ્યાં આવી ક્ષુદ્ર વાતો પૂછાય.

'સત્સંગ'નો અર્થ છે, જ્યાં પરમાત્માનું સ્મરણ થતું હોય. જિંદગીના ખેલ તો બહુ જોઈ લીધા હવે બીજા અનુભવમાં ઊતરીએ. પરમાત્માના અનુભવ શરૂમાં કડવા, પછી મીઠા.

પરમાત્મા પૂછશે : 'તમને જે ગીત ગાવા મોકલ્યા હતા તે ગાઈ શક્યા કે નહિ ? પરંતુ કુરસદ ક્યાં છે ? પહેલાં લોકો ઊઠીને ભગવદ્ગીતા વાંચતા, હવે છાપાં વાંચે છે.'

જિંદગીનો અર્થ એક જ હોઈ શકે. તમારો પ્રેમ જાગે. ધ્યાર

કરો તો વિરાટ સાથે કરજો. ક્ષુદ્ર સાથે પ્રેમ કર્યો તો ક્ષુદ્ર થઈ જશો. તમારો પ્રેમ તમારી પરિભાષા બને છે. મીરાં કૃષ્ણની મૂર્તિમાં સમાઈ ગઈ. આપણે બધા સો, પાંચસો, હજારોની નોટોમાં સમાઈ જઈએ છીએ. જેમાં પ્રેમ તેમાં સમાઈ જાય. કોઈ અહંકારમાં, કોઈ કામવાસનામાં, એ જ તમારું ઘર બની જાય છે !

તમારી અંદર પ્રકાશ પડ્યો છે તેને જગાડો. તમારી ક્ષમતા સૂરજ બનવાની છે, તમારી અંદર સુગંધ પડી છે. ‘કસ્તૂરી કુંડલ બસે’ તમે ક્યાં ક્યાં ભટકી રહ્યા છો ? તમારી નાભિમાં તો કસ્તૂરી પડી છે, એને ઓળખી લો.

જ્યાં પરમાત્માના રંગમાં રંગાઈ જવાય એ સત્સંગ. એમાં ડૂબી જાઓ. સંસારમાં ડૂબ્યા તો ગયા સમજો.

ભક્તની એક જ આકાંક્ષા હોય છે. એક જ પોકાર હોય છે કે ‘પ્રભુ ક્યારે મળશો ?’ એક એવી ઘડી આવે છે કે પોકાર રહી જાય છે, ભક્ત નથી રહેતો. ભક્તિમાં સાચો રસ જાગે તો જે મીરાંને થયું એ તમને પણ થઈ શકે. ભક્તિ સહજ હોવી જોઈએ. એના બે જ માર્ગ છે : ધ્યાન અને પ્રેમ. ધ્યાન સહજ હોય તો બુદ્ધનો માર્ગ લેજો. પ્રેમ સહજ હોય તો મીરાંનો માર્ગ લેજો.

જે તમારા હૃદયમાં વસે, જે તમને જયે. જેની વાત સાંભળીને તમારાં આશુ-રેણુ રોમાંચિત થાય બસ એ જ તમારે માટે છે. બધું છોડી એ માર્ગે ચાલી નીકળજો. ત્યાં ગુમાવવાનું કંઈ નથી. પામવાનો પરમાત્મા છે : એ જ રામરતનધન.

—સં. શ્રી યોગ કુંદન

॥ ॐ 'मा' पर्व-२०२४ ॥

स्थળ : લેક એલ્સીમોર

તારીખ : ૨ થી ૧૦ ઓક્ટોબર

પ.પૂ. 'મા' ભગવતીનાં ચરણોમાં શત શત વંદન. પૂ. 'મા'ની અસીમ કૃપા થવાથી. 'મા' પર્વ ૨૦૨૪માં સહભાગી થવાની સોનેરી તક મને પ્રાપ્ત થઈ. જેટલા દિવસો મારે પર્વમાં ભાગ લેવાનું બન્યું તેટલા દિવસે પૂ. 'મા'એ અપાર પ્રેમ, સત્સંગ, અને પોતાની દિવ્ય સંનિધિનું મહાસુખ ધર્યું. દરેક દિવસની દરેક પળ પૂ. 'મા' પ્રભુને જ સમર્પિત કરાવી જન્મો જનમનાં આંતરિક મેલને ખૂબ જ પ્રેમથી સાફ કરાવતાં રહ્યાં. સતત તપાવી, પ્રભુ-પ્રેમમાં મસ્ત બનાવી જાણે જીવોદ્ધારનો ભેખ ધારી બેઠેલાં આ મમતાળુ 'મા' એ ખૂબ જ પરિશ્રમ વેઠીને પણ સહુને જાણે એક મહાયજ્ઞમાં આહુતિ આપીને આત્મિક અભ્યુત્થાનના માર્ગે ચડાવી દીધા. પૂ. 'મા'એ આ પર્વમાં જાણે જીવ માટે સાધનારૂપી છપ્પન ભોગ તૈયાર કર્યા અને સહુએ ગુરુ આજ્ઞાને ઝીલી ને પ્રેમથી એ આરોગ્યા. પૂ. 'મા' એ અથાક પરિશ્રમ વેઠીને પણ પોતાના બાળકોના કલ્યાણ માટે ખૂબ જ પ્રેરક દિનચર્યા તૈયાર કરી. તે દિનચર્યા અને પૂ. 'મા'એ પીરસેલા આધ્યાત્મિક રસથાળના એ સુખદ સંસ્મરણોને સહુના લાભાર્થે વાગોળી રહી છું.

॥ પ્રથમ દિવસ — ૨nd October 2024 ॥

સવારે બે બાવની સાથે પ્રભાતફેરી થાય છે. ત્યારબાદ પૂ. 'મા' સાથે ત્રણ પ્રણામ કરવાની તક દરેક શિબિરાર્થીને પ્રાપ્ત થઈ. ત્યારબાદ સવારની નિત્ય પ્રાર્થનાઓ અને ધૂન ગવાય છે.

ત્યાર પછી પૂ. 'મા' સહુને નીચે બેઠકમાં દર્શન આપે છે. અને L.A. ના યજમાનો સહુને તિલક કરી, મીઠાઈનો પ્રસાદ આપી સહુનું સ્વાગત કરે છે. ત્યારબાદ “ૐ મા રક્ષામ્”નો ખેસ શ્રી રીટાબેન તરફથી અને 'મા' પર્વનો બેજ(Badge) બેન ગાર્ગી તરફથી સહુને ભેટ આપવામાં આવે છે. પૂ. 'મા' શિબિરમાં ખેસ અને બેજને ફરજિયાત પહેરી રાખવાનું સૂચન કરે છે. તથા સહુ શિબિરાર્થીઓને સંબોધીને પોતાની સ્લેટમાં લખે છે. 'આજથી તમારો નવો જન્મ થયો છે.' સંકીર્તન સાથે સવારની બેઠક પૂર્ણ થાય છે અને પછી સહુ ફળાહાર લેવા છૂટા પડે છે. ત્યારબાદ વ્યક્તિગત સાધના થાય છે. બપોરે ૨ વાગે 'શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત'નું વાચન થાય છે. ઈ.સ. ૧૯૭૧ થી ૧૯૭૯ સુધીમાં પૂ.શ્રી પ્રભુએ ૧૫ શિબિરોનું આયોજન કરેલું અને પૂ. 'મા' એ દરેક શિબિરમાં ભાગ લીધો હતો. તા. ૧૫/૫/૧૯૮૧ શુક્રવાર વૈશાખ સુદ બારસની પૂ. 'મા'ની શિબિર નોંધનું વાચન થાય છે. એમાં ધ્યાન વિશે પૂ. પ્રભુએ સરસ વાર્તાલાપ આપ્યો. પૂ. પ્રભુ કહે છે કે જ્યારે આત્મોન્નતિના માર્ગ પર ચાલનારા સાધકનો પ્રેમ પરાકાષ્ટાએ પહોંચે ત્યારે ધ્યાન સહજ થઈ જાય છે. એવી જ રીતે નામ જપ કરતાં કરતાં પણ ધ્યાન થઈ શકે છે. પ્રભુ આગળ ધ્યાનસ્થ થવાની અને આત્મદર્શન કરવાની યોગ્યતા વિષે વાત કરતાં કહે છે કે જેમના દોષો ક્ષીણ થયા હોય અને જ્યારે એમના સુષુપ્ત સંસ્કારો અને શક્તિઓ પ્રાદુર્ભાવ પામે પછી સાધકને એની અંદર રહેલા પ્રકાશનું દર્શન થઈ શકે છે. લાંબા વખતના અભ્યાસ પછી ધ્યાનમાં મન સ્થિર કરી યોગીઓ આત્માનું દર્શન કરે છે. પૂ. પ્રભુ આગળ શિબિરમાં આવવાની ફળશ્રુતિ વિશે જણાવતાં કહે છે કે માનવ સંસારમાં કમળની પેઠે

રહે, સંસારનો સંબંધ વિચ્છેદના કરતાં, પોતાના કર્તવ્યો અલિપ્ત ભાવે કરતાં માનવતાથી મંડિત બને એ ખૂબ જ અગત્યનું છે. બીજી મહત્ત્વની વાત પૂ.પ્રભુએ શિબિરમાં લઈ શકાય એવા નિયમો વિશે કરી. તે આ પ્રમાણે છે.

(૧) મંત્ર જપની ૫૦, ૧૦૦, ૨૦૦, ૨૫૦ માળા કરવી જ.

(૨) જપ પ્રિય ના હોય તો અમુક કલાક ધ્યાન કરવું.

(૩) સવારે અને રાત્રે વ્યક્તિગત પ્રાર્થના કરવી, પદ્મલોકો પણ બોલી શકાય.

(૪) અમુક સમય મૌન રાખી શકાય.

(૫) શિવમહિમ્ન, વિષ્ણુસહસ્રનામ, કે ગીતાજીનો અથવા બીજો ગમે તે પાઠ કરી શકાય.

(૬) રાત્રિભોજન બંધ અથવા ફળાહાર લેવો.

(૭) બપોરે સૂવું નહિ.

(૮) અધ્યાત્મ સિવાયની બીજી સાંસારિક વાતો ના કરવી.

(૯) રોજનીશી લખી શકાય.

(૧૦) ક્રોધ ના કરવો.

(૧૧) શરીર ને મનનો સંયમ સાધવો.

(૧૨) પોતાનું કામ પોતે જ કરવું અને બીજાને બને તેટલી મદદ કરવી.

(૧૩) સાત દિવસ (એટલે શિબિર દરમ્યાન) ચા ના પીવી.

આ નિયમો તો કેવળ શિબિરમાં જ નહિ પણ આપણા રોજિંદા જીવનમાં અપનાવવા જેવા છે. પૂ.પ્રભુએ ઉપર જે આદર્શ માનવની વાત કરી તે આદર્શ માનવનાં લક્ષણો આમાં વણી લેવાયાં છે.

ત્યાર પછી વ્યક્તિગત વાચનનો લગભગ એક કલાક જેટલો સમય સહુને મળે છે. પૂ. 'મા'એ પોતાના ૫૦-૬૦ જેટલાં પુસ્તકો સાધક ભાઈબહેનોના લાભાર્થે વાંચન રૂમમાં સરસ રીતે ગોઠવીને મૂકાવ્યાં હતાં. પૂ. ગુરુદેવ પ્રભુ તથા વિવિધ સંતોનાં પુસ્તકો ત્યાં મૂકવામાં આવ્યાં હતાં. હિન્દી, અંગ્રેજી અને ગુજરાતી એમ ત્રણે ભાષાઓના પુસ્તક મૂકવામાં આવ્યાં હતાં. એ ઉપરાંત અમૂલ્ય 'શ્રીહરિની શબ્દયાત્રા'ના ભાગોને પણ મૂકવામાં આવ્યા હતા. સાંજે થોડો ફળાહાર અને ત્યારબાદ બાવની પર ગરબા થયા. રાતની બેઠકમાં શ્રી દેવાંગભાઈએ પૂ. 'મા' એ તા. ૦૯/૦૮/૨૦૨૪ના દિવસે લખેલું સુંદર પદ વાંચી સંભળાવ્યું. 'અમે તો હરિના, હરિ છે અમારા' જેમાં પૂ. 'મા'ની નીતરતી ગુરુભક્તિ અને સમર્પણભાવ છલકાયેલાં જોવા મળ્યાં. પૂ. 'મા' એ વિવિધ પદોની કૃપાપ્રસાદી સહુ ભક્તોના લાભાર્થે લગભગ દરરોજ શ્રીદેવાંગભાઈના દ્વારા સહુને પીરસીને અંતરથી તૃપ્ત કર્યાં. જાણે જન્મોજનમથી ભટકતા જીવોને આ જન્મમાં અંકે લીધા, નવડાવી લીધા, ખવડાવી લીધા, મધુરા પ્રેમથી રંગી દીધા અને એક મમતાળુ માતાની પેઠે પોતાનાં બાળકોને ખૂબ વહાલથી ઊંચકી લીધાં.

અહીં એક ખૂબ જ નોંધપાત્ર વાત એ છે કે શિબિરના જેટલા દિવસ મને લાભ મળ્યો તેટલા દિવસ સવારે પ્રણામ-પ્રાર્થના પછી પૂ. 'મા' સહુને પદ્માસનવાળીને ધ્યાનમાં બેસવા પ્રેરતા. પોતે પદ્માસન વાળીને ધ્યાનમાં કેવી રીતે બેસવું એનું સરસ માર્ગદર્શન આપતાં. 'મા' જે કહે છે તે પોતે કરીને બતાવે છે એ તદ્દન સાચું છે. સહુને પ્રોત્સાહન મળે તે માટે સ્વકંઠે તેમણે જ રચેલાં ભજન-પદ મૂકીને જાણે પદ્માસનનો શ્રમ ભૂલાવી દીધો

અને એક ઊંડા ભાવજગતમાં સહુને ગરકાવ કરી દીધા. હે કરુણામયી મા, તમે સહુ સાધકોના કલ્યાણ માટે અથાક પ્રયત્નો કરો છો અને કેટલી ચિંતા કરો છો તે આવી શિબિરમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવાય છે તો ઈશ્વરને એક સહજ પ્રાર્થના થઈ જાય છે કે હે પ્રભુ, તું અમને એવી શક્તિ આપજે કે અમે અમારાં વહાલાં 'મા'ના પરિશ્રમને સાર્થક કરી શકીએ અને એક આદર્શ માનવની જેમ જીવન જીવી એમને ગૌરવાન્વિત કરી શકીએ.

॥ બીજો દિવસ – ૩^૧ October, 2024 ॥

સવારના નિત્યક્રમ અને પ્રણામ-પ્રાર્થના પછી આજે પૂ. 'મા'એ ગુરુમહિમા સમજાવતું પૂ.શ્રી ગુરુદેવ પ્રભુનું પ્રવચન સહુને સંભળાવ્યું. જીવનમાં ગુરુની આવશ્યકતા કેમ રહે છે અને સદ્ગુરુના માર્ગદર્શન હેઠળ સાધક પોતાનું આત્મકલ્યાણ કેવી રીતે કરી શકે એ વિષયનું એ ખૂબ જ પ્રેરક પ્રવચન હતું. પ્રભુ કહે છે કે મુમુક્ષુ જીવને ખબર નથી કે અધ્યાત્મમાર્ગે આગળ કેવી રીતે વધવું અને ઈશ્વરદર્શન કેવી રીતે કરવું. તો સદ્ગુરુ એ જીવને માર્ગદર્શન આપે છે એટલું જ નહિ પણ જ્યાં સુધી એ જીવ આત્મોન્નતિના શિખર પર ના પહોંચે ત્યાં સુધી સદ્ગુરુ સતત તેને આગળ ને આગળ પ્રેરતા રહે છે ! એવા કરુણામય. પરમગુરુને અગણિત વંદન !!

ત્યારબાદ શીતલબેન આરોગ્ય ઉપર થોડી વાત કરે છે. વિષય છે ફળાહાર. દરેક ઋતુ પ્રમાણે જુદા જુદા ફળના સેવનની વાત કરે છે અને કહે છે કે ફળ આપણા શરીરમાં અગ્નિતત્ત્વને પોષે છે. અગ્નિતત્ત્વ પાચનશક્તિવર્ધક છે. એટલે જો અગ્નિતત્ત્વનું પ્રમાણ બરાબર ન હોય (અપ્રાકૃતિક આહારના સેવન) તો શરીર જાતજાતની બીમારીઓનું ઘર બને છે. માટે

પોતાના રોજિંદા જીવનમાં ફળનું પ્રમાણસર સેવન કરવાની વાત પર શીતલબેન ભાર મૂકે છે ! ઉપવાસના લાભ વિષે પણ થોડી ચર્ચા થાય છે. વારસામાં મળેલા શારીરિક રોગો કે પછી અપ્રાકૃતિક પદાર્થોના વધુ પડતા સેવનથી થતા રોગોને દૂર કરવામાં નિયમિત ઉપવાસ કેવો મહત્વનો ફાળો ભજવે છે એ વિષે થોડી માહિતી શીતલબેન આપે છે.

બપોરની બેઠકમાં ‘શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત’નું વાંચન આગલા દિવસે જ્યાં અટકાવ્યું હતું ત્યાંથી શરુ કરાયું છે. પૂ. પ્રભુ સાથેની પ્રશ્નોત્તરીની નોંધ પૂ. ‘મા’એ લખી છે. તેમાંના બે પ્રશ્નો અને એમના ઉત્તર નોંધપાત્ર છે.

પ્રશ્ન : ધર્મને ઘેર ધાડ અને અધર્મને ઘેર ઘી-કેળાં. ભલાઈને બદલો બુરાઈથી મળતો હોય તો શું કરવું ?

ઉત્તર : અધર્મને થોડો વખત ઘી-કેળાં મળે તો શું આપણે અધર્મ કરવો ? અત્યારે ઘી-કેળાં દેખાય પણ પાછળથી ન પણ હોય (આનું તાત્પર્ય એજ કે-દરેક મનુષ્યને કર્મ પ્રમાણે સુખદુઃખ ભોગવવાં પડે છે. માટે અધર્મનું આચરણ તો કદી ના કરવું જોઈએ.)

પ્રશ્ન : તમને પ્રભુરૂપ માની પ્રસન્ન કરવા શું કરવું ?

ઉત્તર : પ્રભુ મીઠાઈના પેકેટ કે કેરીના ડબ્બા લાવવાથી પ્રસન્ન થતા નથી. નિયમિત ધ્યાન, જપ, પવિત્ર જીવન, સંયમી અને સેવામય જીવન જીવો તો પ્રસન્ન થઈ જવાય છે. યોગ્યતાઓ જોઈને પ્રસન્ન થવાય. પ્રભુ જેવા બનવાના પ્રયત્નો કરો, દેવ બનો, દાનવ બનવાની પ્રવૃત્તિ ન કરો, ભક્તિથી, પ્રેમથી, પવિત્રતાથી, સાત્ત્વિકતાથી, સેવાથી અને સર્મપણભાવથી હું પ્રસન્ન થઈ જાઉં છું. બીજી કોઈ રીતે હું પ્રસન્ન

થતો નથી. જીવનને બને એટલું સાત્ત્વિક બનાવો. ત્યારબાદ પૂ.‘મા’ના એક પદનું વાચન થાય છે. (મને તો ગુરુમુખી બનાવો ત્યારબાદ વ્યક્તિગત સાધના અને પછી ફળાહાર લેવાય છે) બપોરની બેઠકમાં પ્રભુએ રચેલ શ્રીરામચરિતમાનસનું વાંચન થાય છે જેમાં કેવટ અને શબરીની ભક્તિને વણી લેવામાં આવી છે. ત્યારબાદ રાધિકાબેન ધૂન બોલાવે છે. ત્યારબાદ વ્યક્તિગત વાંચન થાય છે.

સાંજની બેઠકમાં પૂ.‘મા’ પધારી સંનિધિસુખ આપે છે. પૂ.‘મા’ની સ્લેટ ચાલે છે જેના નોંધપાત્ર સૂત્રો આ પ્રમાણે છે.

(૧) જેટલી જેટલી સગવડ વધુ મળે, તેટલું તેટલું હરિનામ વધું લેવું પડે (શિબિરાર્થીઓને ત્યાં મળી રહેલી સગવડ અને આતિથ્ય વિષે પૂ.‘મા’ સહુને સાવધાન કરે છે કે આતિથ્ય સ્વીકારવાની સાથે સાથે પ્રભુભક્તિ કરીને યજમાનના સેવાભાવનો આભાર માનો અને તમે સતત જાગ્રત રહો સાધકપદને પુરવાર કરતા રહો.)

(૨) જે ગ્રંથો આપણે વાંચીએ, તે જીવનમાં ઉતારવા પડે.

(૩) સારા ગ્રંથોને વાંચો, સારા માણસોને મળો, સારાં કામ કરો ને સારું વિચારો.

(૪) અમે એવા પ્રયત્નો કર્યા છે માટે તમને કહીએ છીએ. કરીને કહેવામાં અમે માનીએ છીએ.

(૫) દરરોજ પોતાની જાતને પ્રશ્ન પૂછો, અહીં શેના માટે આવ્યા છીએ ?

(૬) હસતાં હસતાં સહન કરવું તે તપ છે. આવી ગરમી પણ હસતાં હસતાં સહન કરવી. (શિબિર સ્થળ પર તાપમાન વધુ હતું.)

(૭) સ્વર્ગારોહણની ગયા મે મહિનાની ગરમી આંખમાં અંગારા ફૂટે એવી સખત હતી. છતાં હસતાં હસતાં ‘મા’એ સહન કરી.

(૮) દરેક પરિસ્થિતિને પ્રભુની કૃપા માનવાના પ્રયત્નો કરવા. માટે જ આ કાર્યક્રમો ગોઠવાયા છે.

(૯) પૂ.શ્રી ગુરુદેવ દર વર્ષે મે માસમાં સાત દિવસની શિબિર ગોઠવતા.

(૧૦) ‘મા’એ પ્રભુની બધી જ (૧૦) શિબિરમાં ભાગ લીધો છે. ત્યાં વિના કેમ શુદ્ધ થવાય. તેની જ ત્યાં તાલીમ હતી.

ત્યારબાદ ‘પડદા ઓથે પ્રભુ’નું વાંચન પૂ. ‘મા’ની કૃપાથી અને સૂચનાથી શ્રી દેવાંગભાઈએ કર્યું. જેમાં પૂ.શ્રીની પ્રથમ શિબિરની નોંધ વંચાઈ. તે શિબિરમાં જોડાવાની પૂ. ‘મા’ને પ્રેરણા કેવી રીતે થઈ તેની થોડી સંક્ષિપ્ત માહિતી આ પ્રમાણે છે. પૂ. ‘મા’ પ્રભુનાં પ્રવચનો જ્યારે જ્યારે સુરતમાં યોજાતાં ત્યારે અતિનિયમિત તેઓ એનો લાભ લેતાં. ૧૯૭૩માં જ્યારે પૂ.શ્રીના પ્રવચનો સુરતમાં યોજાયાં ત્યારે પૂ. ‘મા’એ ૨૧ દિવસ એ પ્રવચનો સાંભળ્યાં. એ ૨૧ દિવસના જ્ઞાનામૃતના પરિણામે જીવન-આકાશ સ્વચ્છ બનવા લાગ્યું. અને એની ફળશ્રુતિરૂપે તેમણે જીવનને આધ્યાત્મિક ઓપ અપાવનારા નીચે પ્રમાણેના અતિ મહત્વના નિર્ણય લીધા.

(૧) પ્રભુમય જીવન જીવવું

(૨) પુસ્તકોનું વાંચન કરવું

(૩) નવા નિયમ લેવા

(૪) ભજનો ગાવાં

(૫) સુગમ સંગીત શીખવું

(૬) શિબિરમાં જવાનો નિર્ણય

તે શિબિર વિષેની વિગતવાર માહિતી પૂ. 'મા'એ 'પડદા ઓથે પ્રભુ'માં લખી છે જે વિસ્તારભયથી અહીં વર્ણવી શકતી નથી. પરંતુ પૂ. 'મા'ના સૂચક સંદેશાઓ એ સૌ ભક્તોને આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે ખૂબ જ સહાયક બની રહેશે એવી આશા સાથે અહીં નોંધું છું.

(૧) આપણું મન કેવું છે ? કે સંતો પાસે પણ અપેક્ષા રાખે. સંતોને પણ માપવાનો પ્રયત્ન કરે. સંતોની પણ ભૂલો શોધે.

(૨) સંતપુરુષો જે કરે તે આપણા ભલા માટે એવો નિર્ણય જો મન કરી લે તો તેનું કલ્યાણ હાથવેંતમાં જ છે પરંતુ તે સંતપુરુષ સમર્થ હોવા જોઈએ.

(૩) ભાગ્યશાળી હોય અને પાત્રતા હોય ત્યારે સંતની સેવા મળે.

(૪) જો જાગૃતિ હોય તો (જો સંતની સેવા ના મળે તો) આપણી પાત્રતા નથી તે વિચાર કરવો જ રહ્યો.

(૫) 'મા' તો છપ્પનભોગ સાથે નીચે ઉતરે છે (પૂ.શ્રી 'મા' પોતાના વિશ્રામકક્ષમાંથી જ્યારે બેઠકમાં નીચે પધારતાં ત્યારની વાત છે) પણ પચે એટલું જ પીરસવાનો રિવાજ છે.

(૬) 'મા' સૌ શિબિરાર્થીઓને સંબોધીને કહે-તમારાં મન અંતરે ધર્મના સંસ્કારો ઊંડે ઊંડે બીજરૂપે પથરાયેલા છે. તે બીજને અંકુરિત કરવા, એને પાણી પાવા 'મા' આવા કાર્યક્રમો ગોઠવે છે. પ્રભુ એની પાછળ ઊભા છે.

॥ ત્રીજો દિવસ – ૪th October, 2024 ॥

સવારનો નિત્ય પ્રાર્થના ને પ્રણામ કરીને આજે ફરી પૂ. 'મા' સહુને પોતાની સાથે પ્રણામ કરવાનો લાભ આપે છે. ત્યારબાદ પૂ. 'મા' હળવી કસરત સહુની સામે કરીને શારીરિક તંદુરસ્તી કેવી રીતે કેળવવી તેનું માર્ગદર્શન કરી રહ્યાં છે. ત્યારબાદ પૂ. શ્રી 'મા'એ ધ્યાનની બેઠક શરુ કરાવી. સહુને પદ્માસનમાં બેસવાની સૂચના આપી અને ઊં મંત્રગાન શરુ થયું. સૌ સાધક ભાઈ બહેનો આંખ બંધ કરીને યથાશક્તિ પદ્માસનમાં બેઠાં. ત્યાર પછી પૂ. 'મા'ના કંઠે તેમની રચના (અશરણ શરણ તમે છો સાથે) ને સાંભળવાનો સોનેરી અવસર સહુને પ્રાપ્ત થયો. તે મધુર કંઠ અને એની પાછળનો પૂ. શ્રી 'મા'નો ગુરુભાવ જાણે સહુને મંત્રમુગ્ધ કરી ગયાં અને આંખ બંધ કરીને થયેલી પ્રાર્થનાને જાણે વેગ મળ્યો. વાત્સલ્યમૂર્તિ એવા શ્રી 'મા'નો ફક્ત એક જ આશય હશે કે કેમે કરીને હું આ ભવાટવીમાં ભટકતા મારાં બાળકોને શાંતિનો અનુભવ કરાવું. ખૂબ જ શાંતિ અને પ્રભુ પ્રત્યે પ્રેમ જગાવનારો એ અતિ દિવ્ય અનુભવ હતો. પૂ. 'મા'ના સુમધુર કંઠે ગવાયેલા એ ભજનમાં જાણે બાળકોવતી જ પ્રાર્થના થઈ રહી હતી. પ્રભુ સાથે કેવી રીતે વાર્તાલાપ કરવો એનું જાણે એક ઉત્તમ ઉદાહરણ એ પુરવાર થયું. મારી આંખમાંથી પ્રેમાશ્રુ વહ્યા વગર રહી શક્યાં નહિ !

ધ્યાનની બેઠક બાદ પૂ. શ્રી પ્રભુનું આગલા દિવસે મૂકાયેલું ગુરુ મહિમા દર્શાવતું પ્રવચન પૂ. શ્રી 'મા'ની સૂચના હેઠળ ફરી મૂકવામાં આવ્યું. જાણે પૂ. શ્રી 'મા' વારંવાર સહુને ઢંઢોળી રહ્યાં હોય એમ અનુભવ્યા વિના રહેવાયું નહિ.

ત્યારબાદ શીતલબેન ત્રિફળાના ગુણ વિશે માહિતી આપે

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

૨૩

છે. ત્રિફળા ત્રણ ફળોની બનેલી છે (માટે જ નામ ત્રિફલા છે). (૧) આમળાં (૨) બહેડાં અને (૩) હરિતકી (હરડે). ત્રિફળાના અસંખ્ય ફાયદાઓ વિષે શીતલબેને કહે છે કે એ આયુષ્યવર્ધક, આરોગ્યવર્ધક, કેશવર્ધક છે. તે માનસિક તંદુરસ્તી માટે પણ મદદરૂપ છે. માનસિક રોગોના દર્દીને પણ ઘણી ફાયદાકારક થઈ શકે છે. પાચનશક્તિને પણ તે વધારે છે. આંખ, કાન, નાક, મોઢું, ગળું, ફેફસાં, હૃદય, પેટ, આંતરડાં, ઘૂંટણ વગેરે સ્વસ્થ રાખવામાં ઘણી ઉપયોગી નીવડે છે. ડાયાબીટીસ, જોઈન્ટ પેઈન, અંગૂઠામાં થતા ઈન્ફેક્શન વગેરેમાં રાહત આપે છે.

ત્યાર બાદ વ્યક્તિગત સાધના અને ફળાહાર પછી ફરી એકવાર સહસંકીર્તન કાર્યક્રમમાં જોડાઈ જાય છે. ધૂનની રમઝટ જામી છે. પૂ. 'મા'એ ૧૯૯૦ની ૧૫ ઓગસ્ટના દિવસે ૧૨ કલાકની અખંડ ધૂન ગાઈને તેમની સમર્પણભાવ અને અદ્ભુત શક્તિ અને આસનસિદ્ધિનો પરચો બતાવ્યો હતો તે વીડિયો અમને જોવાનો લાભ મળ્યો. સાથે સંકીર્તનનો પણ લાભ મળ્યો. ત્યારબાદ પ્રેમસંગીત પુસ્તકના ખંડ ૨ અને ખંડ ૩ નું, પારાયણ થયું. ત્યારબાદ શ્રી યોગેશ્વર કથામૃતનું વાચન થયું જેમાં તા.૧૦ મે ૧૯૮૧ની નોંધ વંચાઈ. તેમાં નોંધપાત્ર બે પ્રશ્નો આ પ્રમાણે છે :

પ્રશ્ન : દુષિત કર્મો સામે સત્કર્મ કરીએ તો તેની અસર ઓછી થાય ? સત્કર્મો પણ સોનાની સાંકળ જેવું જ બંધન છે તો શું કરવું ?

ઉત્તર : સત્કર્મો તો કરો જ. જે ખરાબ કર્મો થઈ ગયાં છે તેનાં ફળ તો મળશે જ. પણ નવાં કુકર્મો ના થાય એની જાગૃતિ રાખો અને સત્કર્મ શરૂ કરો.

પ્રશ્ન : અશ્વત્થઃ એટલે શું ?

ઉત્તર : અ એટલે નહિ, શ્વ એટલે આવતીકાલ અને થઃ એટલે રહેવું. એટલે કે આજે જેવું છે તેવું આવતીકાલે નથી, પરિવર્તનશીલ છે. શરીરરૂપી વૃક્ષનું મૂળિયું એ પગનો અંગૂઠો નથી પણ મૂળ તો જ્યાં યોજના, ચિંતન, મનન કરીએ છીએ એ મસ્તિષ્ક છે. તે રીતે બ્રહ્માંડનું મૂળ સ્થૂળ રીતે જોવા જઈએ તો પૃથ્વીના આકર્ષણથી ઉપર જતું પરમધામ કહ્યું છે. ઉત્તમ પુરુષ એ પરમાત્મા જ છે. તે જ નિત્ય અને સનાતન છે. તેને જ યાદ રાખવા જ તે સુખ આપે છે.

ત્યારબાદ વ્યક્તિગત વાંચનનો સમય થાય છે. સાંજની બેઠકમાં ફરી એકવાર પૂ.શ્રી‘મા’ પધારીને સહુને સંનિધિસુખ આપે છે. આજે પૂ.જ્યોતિર્મયી ‘મા’ની પુણ્યતિથિ હોવાથી પૂ.શ્રી‘મા’ એમને અંજલિ આપતાં વાક્યો સ્લેટ પર લખી રહ્યાં છે. પૂ.‘મા’ કહે ‘પૂ.શ્રી જેવા સમર્થ સંતને પૃથ્વી પર ઉતારવા પરમેશ્વરે માતાજી જ્યોતિર્મયીને પહેલાં પ્રગટાવ્યાં. માતાજી જ્યોતિર્મયી પધાર્યાં તો એમને આંગણે પૂ.શ્રી પ્રગટ્યા.’ ત્યાર બાદ પૂ.શ્રી પ્રભુનું જ્યોતિર્મયી માને અંજલિ આપતું પ્રવચન પૂ.શ્રી‘મા’ મૂકે છે. ત્યારબાદ પૂ.શ્રી‘મા’ શ્રીરાજુભાઈ જાની (‘પૂ.શ્રી’ના પરમ ભક્ત અને અભ્યાસકાળના મિત્ર શ્રી નારાયણ જાનીના સુપુત્ર)ને જ્યોતિર્મયી ‘મા’ સાથે વિતેલો સમય અને યાદગાર, પ્રેરક અનુભવો સહુને સંભળાવવાની સૂચના આપી. ખૂબ જ પ્રેમાળ વ્યક્તિત્વ અને વ્યવહારમાં કુશળ એવા શ્રી જ્યોતિર્મયી ‘મા’ના પ્રેરણાદાયી જીવનની એક ઝાંખી થઈ.

રાતના ગરબાની રમઝટ પૂ.શ્રી‘મા’ની સુખદ સંનિધિમાં જામે છે.

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

૨૫

॥ ચોથો દિવસ – ૫th October, 2024 ॥

સવારની પ્રભાતવંદના અને પ્રણામનો નિત્યક્રમ પૂર્ણ થયા પછી પૂ. 'મા'એ ફરી આજે ધ્યાનની બેઠક ગોઠવી જેમાં સહુ પન્નાસન વાળી બેઠાં અને પૂ. 'મા'એ 'ગુરુદેવ યોગેશ્વર પ્રભુ' જે તેમણે રચેલી પૂ.શ્રી પ્રભુ માટેની ભાવભીની સ્મરણાંજલિ છે અને તેમના જ મધુર કંઠે ગવાયેલી છે તેનું રેકોર્ડિંગ મૂક્યું. ત્યાર બાદ ઠું મંત્ર પર સહુએ ધ્યાન કર્યું. ત્યારબાદ પ્રભુનું પ્રવચન સહુએ માણ્યું. તે પ્રવચનના મહત્વના મુદ્દા નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) માયાના ત્રિગુણાત્મિકા દોષોનું દહન કરવા પ્રભુભજનનો આશ્રય લેવો પડે.

(૨) યોગની સાધના નાની ઉંમરમાં ઝડપથી થઈ શકે.

(૩) જેમ આત્મા વિના શરીરના કોઈપણ અવયવો ટકી શકે નહિ. તેવી જ રીતે મનુષ્ય પાસે ભલે સત્તા, ઐશ્વર્ય, સુંદરતા વગેરે ભલે હોય પરંતુ શાંતિનો કાયમ અભાવ વર્તાય છે અને બીજું બધું જ ગૌણ લાગે છે. તો મનુષ્યે તે આત્માને ઓળખવા માટે પુરુષાર્થ કરવો પડશે.

પ્રવચન પૂર્ણ થયા બાદ શીતલબેને શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્યને જાળવવા માટે કેવી દિનચર્યા હોવી જોઈએ, તેનો ચિતાર આપ્યો. જેમકે સૌ પ્રથમ સવારે ઊઠીને પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી. ત્યાર બાદ દંતધાવન પછી ઉલ ઉતારવી અને ત્યાર પછી હુંકાળું પાણી પીવું. ઋતુ પ્રમાણે શરીર પર તેલમાલીશ કરવું. ત્યાર બાદ હળવી કસરત કરવી. ચાલવાનું અથવા તો સૂર્યનમસ્કાર કરી શકાય. ઊગતા સૂર્યના કિરણો સ્વાસ્થ્ય માટે ઘણા ઉપકારક ગણાય માટે સવારના થોડો સમય બહાર ચાલવું. દરિયાકિનારે અથવા તો બગીચામાં ખુલ્લા પગે ચાલી શકાય.

ત્યારબાદ સૌ ફળાહાર કરી વ્યક્તિગત સાધનામાં જોડાયા.

બપોરની બેઠકમાં પૂ.શ્રી ગુરુદેવ પ્રભુના 'સ્વાનુભૂતિ'ના પ્રવચનનું શ્રવણ કર્યું. તે પ્રવચન ખૂબ જ સારગર્ભિત હતું. તે પ્રવચનનો સાર નીચે પ્રમાણે સંક્ષિપ્તમાં રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કરું છું.

(૧) જે જીવ ભગવાનને સુખમાં કે દુઃખમાં વળગી રહે છે, એ જીવનું કલ્યાણ થાય છે.

(૨) પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિમાં ભજવાનું કામ અઘરું છે. પ્રભુજી મીરાંબાઈના જીવનનું ઉદાહરણ આપે છે. ત્યારબાદ પોતાના જીવનનાં પણ અનેક ઉદાહરણો આપે છે. જેમકે દેવકીબાઈની ધર્મશાળામાં અનુભવાયેલી પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ જેનું કારણ લક્ષ્મીબાઈનું વર્તન હતું. ત્યારબાદ પ્રભુજી જ્યારે દેવપ્રયાગ સાધના કરવા જાય છે ત્યાં તો ઘોર જંગલ હતું અને જાતજાતના જંગલી પશુઓનો ત્યાં વાસ હતો. છતાં પ્રભુજી હિંમત હાર્યા વિના કેવલ ઈશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને એવા વાતાવરણમાં વર્ષો સુધી કઠોર તપ કરીને રહ્યા. ૧૯૭૯માં જ્યારે પ્રભુજીને ઉપરાઉપરી હાર્ટએટેક આવ્યા હતા ત્યારે એવી ભયંકર પરિસ્થિતિમાં પણ તેઓ એકદમ સ્થિર અને શાંત રહ્યા. પોતાના જીવનને જ જાણે હિંમત, ધીરજ, શ્રદ્ધા અને શાંતિનું એક ઉત્તમ ઉદાહરણ બનાવી ગયા. પૂ.પ્રભુજી 'મા' જ્યોતિર્મયીનું પણ ઉદાહરણ આપતાં કહે છે કે જીવનનાં અંતિમ દિવસોમાં એમને ઘણી શારીરિક પીડા ભોગવવી પડી હતી છતાં પણ તે ખૂબ જ સ્વસ્થ રહીને ઈશ્વરનું સ્મરણ કરતાં.

(૩) ગમે તેવી પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ આવે તો પણ સંતપુરુષો ચલાયમાન થતા નથી. શાંત જ રહે છે.

પ્રવચન પૂર્ણ થયા બાદ શ્રી રામચરિતમાનસના કેવટ અને જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

શબરીના પ્રસંગનું વાંચન થયું ત્યાર બાદ વ્યક્તિગત વાંચન થયું.

સાંજની બેઠકમાં પૂ.શ્રી‘મા’ના પદપ્રસાદનું શ્રી દેવાંગભાઈએ વાંચન કર્યું અને સાથે સાથે એનો અર્થ પણ સમજાવ્યો. પૂ.‘મા’એ એ પદ વડે જાણે આપણા સહુ સાધકો વતિ પૂ.શ્રી પ્રભુને પ્રાર્થના કરી છે. હે પ્રભુ અમે જેવા છીએ એવા અમને સ્વીકારી લેજો. એ જ એ પદ-પ્રસાદીનો સાર છે. પૂ.શ્રી‘મા’ આજે ફરી સાંજની બેઠકમાં પધારી સૌને ફરી કૃતાર્થ કરે છે. પૂ.શ્રી‘મા’ની સ્લેટ ચાલી છે અને ખૂબ જ માર્મિક વાક્યો સ્લેટ પર લખાઈ રહ્યાં છે.

(૧) અનંત દેહોમાં ફરતાં-ફરતાં માનવદેહમાં પ્રભુએ સ્વીકારી લીધાં છે. માનવદેહ દેવોને પણ દુર્લભ છે એવું કહેવાયું છે. માનવદેહ આપણને ધરીને પ્રભુએ કહ્યું કે હે બાળ, તારો સ્વીકાર કરી લીધો છે. હવે તું મને યાદ કર !

(૨) રોજ વિશેષ રીતે આત્માર નથી માનતા એટલે પ્રભુ આવાં પર્વો ગોઠવે છે.

ત્યારબાદ પૂ.‘મા’ની કૃપાથી ફરી એકવાર ‘પડદા ઓથે પ્રભુ’ના શ્રવણનો પ્રસાદ સહુ ભક્તોને મળે છે. શ્રી દેવાંગભાઈ દ્વારા એનું વાચન થાય છે. પૂ.શ્રી પ્રભુના પાંચમી વારના દર્શનનો અહીં ઉલ્લેખ કરાયેલો છે. પૂ.શ્રી‘મા’ પૂ.શ્રી પ્રભુનાં દર્શનપ્રસાદ પાછળ રહેલાં ધીરજ અને પરિશ્રમને મંદિરના પગથિયાંની ઉપમા આપે છે. પૂ.શ્રી‘મા’ કહે છે કે કેટલાક મંદિરો ઘણાં બધાં પગથિયાંવાળા હોય છે. ઘણાં તો ખૂબ ઊંચાઈ પર હોય છે. જો ઊંચાઈ જોઈને જ માણસ ડરી જાય ને હિંમતને છોડી દે તો તે દર્શનનું મહાસુખ માણી શકતો નથી. પણ જે હિંમત કરી પગલાં ભરવા માંડે તેને મંદિરના દેવ હિંમત આપીને

તેડી લે છે. પૂ.શ્રી‘મા’ એમ કહેવા માગે છે કે જો સંતદર્શનનો કૃપાપ્રસાદ પામવા માટે સાધક સતત ધીરજ અને હિંમત ધરી પરિશ્રમ કરે તો તેને સંતદર્શન અવશ્ય થશે. અરે, ઘણીવાર તો સંત સામે ચાલીને એને દર્શન આપવા આવી જાય છે. પણ જો સાધક હિંમત ખોઈ પેલા મંદિરના પગથિયાં ચડનારા સાધકની પેઠે હારીને બેસી જાય, તો તે સંતદર્શનના લાભથી વંચિત રહી જાય છે. પૂ.શ્રી‘મા’ કહે છે કે ગુરુભક્તિની પગદંડી પર હજુ તો ચોથું પગથિયું પૂરું જ થયું અને પાંચમું પગલું ભરાઈ રહ્યું હતું ત્યાં તો પૂ.શ્રી પ્રભુના દર્શનનો સોનેરી અવસર એમને પ્રાપ્ત થયો. આ દર્શન એટલે વિશેષ હતું કારણ કે આ વખતે પૂ.શ્રી પ્રભુ સાથે સહુ પ્રથમવાર વાર્તાલાપ કરવાનો પણ અવસર મળ્યો. પૂ.શ્રી‘મા’ એ અલૌકિક પ્રસંગને વર્ણવતાં કહે છે ચાર પગથિયાં ચડવાનો જીવે પુરુષાર્થ કર્યો તો શિવે સ્વયં સામે ચાલીને કેવી કૃપા કરી ! શાસ્ત્રોમાં કહેલાં વચન સાચાં પુરવાર થયાં. પૂ.શ્રીનાં વિવિધ દર્શનની ઝાંખી આજથી પ્રારંભ પામી જેમકે આંખ બંધ કરીને બેઠા હોય તે, ભજન ગાતાં હોય તે, કોઈ સાથે વાતો કરે તે, દાદરના પગલાં ભરે તે. દર્શનનો તો જાણે થાળ ! જે ચાખે તે ધન્ય ! અમે મગનલાલની સૂચના મુજબ પુસ્તકવેચાણના ટેબલ પાસે ઊભાં રહી ગયાં. ત્યાં પૂ.શ્રી આવ્યા. એટલે મગનલાલે ઓળખાણ આપી. અમારે તો દર્શનસુખ જ માણવાનું હતું ને ! પૂ.શ્રીએ કહ્યું. કેમ છો, સાધન-ભજન થાય છે ને ? અમે કહ્યું થોડુંક અનિયમિત રહેવાય છે. પૂ.શ્રી કહે-તો પણ સાધન કરતાં જ રહો ! ત્યાં અમારો સંવાદ પૂર્ણ થયો ! પૂ.શ્રીએ એક પુસ્તક આપ્યું. દિવસ હતો ૭ ડિસેમ્બર ૧૯૭૩.

પૂ.શ્રી‘મા’ની નોંધ આગળ ચાલી. તેઓ શ્રી લખે છે ‘સંસાર વ્યક્તિગત રીતે ઓળખે ના ઓળખે તે મહત્વનું નથી. પણ કોઈ સંતપુરુષ આપણને વ્યક્તિગત રીતે ઓળખે, ઓળખવા માગે, તો તો એ ભાગ્ય જ ગણાય ! ત્રણ ત્રણ વરસ સુધી એ સંતપુરુષનાં પ્રવચનો સાંભળ્યાં તો એની ફળશ્રુતિ એક જ વાક્યમાં મળી ! સમર્થની વાણીમાં કેવું અદ્ભુત સામર્થ્ય હોય છે. અરે જીવને વશ કરવાની અને શિવ બનાવવાની શક્તિ પણ હોય છે !’ પૂ.‘મા’ આગળ નોંધે છે કે ‘મહાપુરુષોના વાક્યોની કિંમત જો સાધક કે ભક્ત કિંમતી છે એ માને તો પછી તેને સાચવવાની-સમજવાની પ્રવૃત્તિ તેની પાછળ પાછળ જ આવતી હોય છે. કેવું સરસ એ વાક્ય ‘સાધન-ભજન કેવું ચાલે છે ?’ જીવને જગાડવાનું અમોઘ શસ્ત્ર. સંસારની તો કોઈ વાત જ ક્યાં હોય ? સંતના શ્રીમુખે શ્યામની જ કથા હોય ને !’

ત્યારબાદ પૂ.શ્રી‘મા’ની સ્લેટ ફરી એકવાર ચાલી. પૂ.‘મા’ લખે છે : ‘સાચા સંતો કદી બીજા કોઈ પ્રશ્નો પૂછતા નથી. સંત મહાપુરુષના પ્રત્યેક શબ્દ પાછળ પ્રભુ ઊભા હોય છે. તેમનું એક-એક વાક્ય પણ ખૂબ શક્તિશાળી હોય છે !’ ત્યારબાદ સંતવચનની શક્તિ અને સામર્થ્યને પુરવાર કરતો એક પ્રેરણાત્મક પ્રસંગ (પૂ.શ્રીએ સંજયભાઈને વિદેશ જતાં પહેલાં લખેલો આશીર્વચન આપતો પત્ર જેમાં ફક્ત લખ્યું હતું Best Wishes for a Bright Career) વિષે પૂ.શ્રી‘મા’ સહુને માહિતગાર કરે છે. સંજયભાઈ ૧૯૮૪માં નાઈજીરીયા ગયા અને પછી અમેરિકા આવ્યા. ભારતમાં તો એમણે સામાન્ય અભ્યાસ કર્યો હતો. ઘણાં વર્ષે એમણે અધૂરો અભ્યાસ પૂર્ણ કરીને અમેરિકામાં CA ની ડીગ્રી મેળવી અને પછી અમેરિકાની

સરકારી ઓફિસમાં એક પછી એક પગથિયાં ચઢીને કેટકેટલા વિવિધ એવોર્ડ મેળવ્યા. પૂ.શ્રી‘મા’ કહે છે કે સંતવચનની આ શક્તિ છે !

સંજયભાઈ વર્ષો પછી આ વાત પૂ.શ્રી‘મા’ને જણાવે છે કે પૂ.શ્રી પ્રભુએ લખેલો એ પત્ર આજ સુધી તેઓ પોતાના ખિસ્સામાં સાથે જ રાખે છે ! પૂ.શ્રી‘મા’ લખે છે કે સંતવચનને વધાવવાની કેવી આદર્શ પરંપરા ! પૂ.શ્રીના અક્ષરદેહને સાચવવાની, વધાવવાની, અને એમાં શ્રદ્ધા રાખવાની કેટલી મોટી વાત !

ત્યારબાદ પૂ.શ્રી‘મા’ના પૂર્વાશ્રમના સખી શ્રીપદ્માબેનનો એક પ્રસંગપ્રસાદ પણ પૂ.શ્રી‘મા’ પોતાની સ્લેટ દ્વારા સહુને વહેંચે છે. તેમાં શ્રી પદ્માબેનની અનન્ય ગુરુભક્તિ અને શ્રદ્ધાને વણી લેતા ત્રણ પ્રસંગ પૂ.શ્રીમાં સહુને કહે છે.

ત્યારબાદ પૂ.શ્રી‘મા’ માધવભાઈને થોડું બોલીને તેમને એક ધૂન ગાવાનું સૂચન કરે છે ! પૂ.શ્રી‘મા’ લખે છે કે માધવભાઈ, જે એક વિદેશી પાત્ર છે, તેઓએ કેટલું જલ્દી નવું નામ સ્વીકાર્યું, અરે નવો પહેરવેશ સ્વીકાર્યો અને ધૂન ગાવાનું સ્વીકાર્યું તે કેટલી બધી વિશેષતા ! સાંજની બેઠકની પૂર્ણાહૂતિ રાત્રે લગભગ ૯ વાગે થઈ. ત્યારબાદ વેલી વૃંદાવન વેકેશનની DVDની ઝલક સહુએ માણી. તેમાં પૂ.શ્રી‘મા’એ જીવનોપયોગી સંદેશા આપ્યા જે નીચે પ્રમાણે સહુના લાભાર્થે અહીં રજૂ કર્યા છે.

(૧) સુગંધિત જીવન જીવવા માટે જ્યાં છો ત્યાં જ ખીલી ઊઠવાનું.

(૨) જેવા થવું છે તેવા વિચારો કરવા માંડો. કોઈ એક દિવસ એવાં થઈ જવાશે.

(૩) જે ક્ષણે એવું લાગે કે નવું જીવન બનાવવું છે, નવા બની જવું છે, તે તે ક્ષણ મૂલ્યવાન છે !

(૪) જે જે શુભ વિચાર આવે તે તે તરત અમલ કરવાનો.

(૫) દરેકમાં જે જે સારી વિશેષતા છે તે તે જોવાની દૃષ્ટિ કેળવી લઈએ.

(૬) હે પ્રભુ અમે તમને ના ભૂલીએ, તમે પણ અમને ના ભૂલો. અમે રોજ યાદ કરવાના પ્રયત્નો કરીશું.

(૭) અમારા પ્રત્યેક પગલામાં તમારું પગલું ભરી દેજો !

(૮) દરેક ક્ષણે, દરેક શ્વાસે આશીર્વાદ માગવા !

(૯) આ રીતે ઘર છોડી થોડી સાત્ત્વિક વાતો સંભળાવીને મનને સ્નાન કરાવતાં રહેવું.

હે ‘મા’ ! તમે અમારા મમતાળુ માતા છો ! તો વળી સન્માર્ગે દોરી જનારા સમર્થ ગુરુ છો ! તો વળી મન અંતરના દોષોરૂપી રોગ દૂર કરનાર એક અનુભવી ચિકિત્સક પણ છો ! જેમ શરીરના કોઈ અંગમાં પરુ ભરાઈ જાય અને ગુમડું થઈ જાય તો ચિકિત્સક ઈન્જેક્શન વડે જેમ પસ બહાર કાઢી ને ધીમે ધીમે દર્દીને શારીરિક પીડાથી મુક્ત કરે છે એ રીતે હે ‘મા’ આપ એક પરમ ચિકિત્સકરૂપે અમારા મન અંતરના દોષરૂપી ગુમડાને સાધનાપર્વ જેવા રામબાણ ઈન્જેક્શન દ્વારા જાણે મનના મેલરૂપી પરુને ખેંચીખેંચીને બહાર કાઢીને મટાડી રહ્યાં છો ! અને જીવનોપયોગી સંદેશાઓ જાણે ઔષધરૂપે આપી રહ્યાં છો જેથી અમને પીડામાંથી રાહત મળી જાય અને અમારું મનના મેલરૂપી ગુમડું મટી જાય ! પ્રણામ, પ્રણામ, પ્રણામ, પ્રણામ ‘મા’ !

—શ્રી નીતિ ભટ્ટ

॥ पूज्य श्री‘मा’ प्रागट्यपर्व-‘स्वर्गरोहण’ तीर्थ ॥

આપણે સૌ જાણીએ છીએ ‘સ્વર્ગરોહણ’ તીર્થના મુખ્ય ચાર પર્વ છે. અને તે આપણે સૌ સાધક/ભક્તો આનંદ, ઉત્સાહ અને ઉલ્લાસથી વર્ષોથી ઉજવીએ છીએ. તે જ રીતે આ વર્ષે ૧૩ નવેમ્બર ૨૦૨૪ને બુધવારના રોજ પૂજ્ય શ્રી‘મા’ પ્રાગટ્યપર્વ સ્વર્ગરોહણ તીર્થમાં ઊજવવામાં આવ્યું.

પૂજ્ય શ્રી‘મા’નું પ્રાગટ્યપર્વ આપણે તો શું દેવો પણ તેને ઊજવતા હશે ! આપણે તો ઊજવવાનો માત્ર અભિનય કરી જાણીએ છીએ. તે ઊજવવાની વાત આપણા વશની વાત નથી. આપણે બધા તેના માટે પ્રયત્નો કરીએ છીએ. પૂજ્ય શ્રી‘મા’ જ્યારે સ્વયં ‘સ્વર્ગરોહણ’ તીર્થમાં બિરાજમાન ન હોય ત્યારે ‘સ્વર્ગરોહણ’ તીર્થમાં આખું વાતાવરણ એક અલગ અનુભૂતિ કરાવે છે. અને જ્યારે પૂજ્ય શ્રી‘મા’ ‘સ્વર્ગરોહણ’ તીર્થમાં બિરાજમાન હોય ત્યારે એક અલગ જ અનુભૂતિ અનુભવાય છે. પૂજ્ય શ્રી‘મા’ના પ્રાગટ્યપર્વને ઊજવવા તારીખ ૧૧ થી ૧૩ નવેમ્બર ૨૦૨૪ સુધી પર્વ ઊજવવા માટેનું આયોજન કરવામાં આવેલ હતું. પરંતુ જાહેર કાર્યક્રમ તારીખ ૧૨ થી ૧૩ નવેમ્બર ૨૦૨૪ બે દિવસ સાધનાદિન તરીકે રાખવામાં આવ્યા હતા.

પૂજ્ય શ્રી‘મા’ના પ્રાગટ્યદિન નિમિત્તે તારીખ ૧૨ અને ૧૩ નવેમ્બરના રોજ વિશેષ સત્કર્મ શ્રીઉમેશભાઈ લાડ પરિવાર શ્રીવિમળાબેન શાહ તેમજ વિકાસભાઈ શાહ તરફથી ‘સ્વર્ગરોહણ’ તીર્થના દ્વારે આવતાં હૂંફના હકદારોને માટે આયોજિત કરાયું હતું. ‘સ્વર્ગરોહણ’ તીર્થમાં પૂજ્ય શ્રી‘મા’ પ્રાગટ્યપર્વ પર સાધક ભક્તોનો પ્રવાહ સતત ચાલતો રહેતો હતો આશરે ૨૦૦ થી પણ વધુ સંખ્યામાં સાધકો/ભક્તો ઊમટ્યા હતા.

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

૩૩

‘સ્વર્ગારોહણ’ તીર્થમાં પૂજ્ય શ્રી‘મા’ પ્રાગટ્યપર્વ પર વિવિધ કાર્યક્રમોનું આયોજન હતું તેમાં ડીવીડી દર્શનનું આયોજન કરવામાં આવેલ હતું. જેનું નામ “પાગલના પગલે” એક અપ્રતિમ અવર્ણનીય સાહસ અને શ્રદ્ધાથી ભરેલી શ્રીદશરથાયલ પર્વતની પૂજ્ય શ્રી‘મા’એ કરેલ અલૌકિક યાત્રાના ડીવીડીના એક થી સાત ભાગનું દર્શન રાખવામાં આવેલ હતું. આપણને સૌને દુર્લભ માનવદેહ મળ્યો છે. તો તે દેહ પાસેથી જ કેવાં કેવાં કાર્યો અને કેવા કેવા સાહસો સંપન્ન થઈ શકે છે તેનું દર્શન તેમાં આપણે સૌ પામીએ છીએ. ગુરુભક્તિની આવી અવસ્થા આપણને અચંબિત કરી દે તેવી છે. પોતાના ગુરુદેવ પ્રભુ માટે પ્રાણ પાથરવાની, ફના થઈ જવાની જીદ અને સતત પ્રભુસ્મરણ સાથે થયેલી એ સાહસગાથાને વર્ષો સુધી ભક્તો/સ્વજનો ભૂલશે નહિ ! આ દર્શન પછી એમ પ્રતીતિ થાય કે ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં સાધક હોય પણ જો તે એકવાર “પાગલના પગલે” ડીવીડી દર્શન કરી લે તો પોતાની બધી જ મુસીબતોને ક્ષણમાં ભૂલી જાય. અને તેમને ફક્ત પૂજ્ય શ્રી‘મા’નો જ વિચાર આવ્યા કરે ! પૂજ્ય શ્રી‘મા’એ સહેલા એ બપોરના સમયના ગરમ પત્થરોના દાહ, અણિયાળા કાંટા, અને તે ઉપરાંત ગરમીમાં નિર્જળા વ્રત ધારણ કરી જે સાહસ કરેલું તેવું સાહસ આપણામાંનામાં તો કોઈનીયે તાકાત નથી કે કરી શકે, પણ તે સાહસને વધાવવા પણ આપણી નૈતિક ફરજ થાય કે તેનું વારંવાર દર્શન કરીએ.

બીજી ડીવીડી દર્શન પૂજ્ય શ્રી‘મા’ની ૧૯૮૮ના વર્ષની પ્રશ્નોત્તરીની હતી. તેમાં પણ પૂજ્ય શ્રી‘મા’ની લીલાનાં જ દર્શન થાય છે. પૂજ્ય શ્રી‘મા’ ખૂબ ઉત્તમ અને ખૂબ અલગ અંદાજમાં પ્રશ્નોના જવાબ આપી સૌના સંશયનું સમાધાન કરતાં જોવા મળે

છે. અને કેટલી ગૂઢ અને ગંભીર વાતો એકદમ સહજતાથી સૌનાં મનઅંતરે સહજતાથી ઉતારતા જોવા મળ્યાં. હસતાં હસતાં અધ્યાત્મના જગતમાં સૌને પગલાં મંડાવતાં નિહાળ્યાં.

શ્રી ઉમેશભાઈ પરિવાર, શ્રી સુકૃતિબેન, તથા શ્રી નિલેશભાઈની મંડળીએ સુંદર પદોની રમઝટે સૌને મસ્ત કરી દીધા.

‘સ્વર્ગારોહણ’ તીર્થ સુંદર સજાવવામાં આવ્યું હતું. સ્નેહલ ભાઈ તેમજ અન્ય સાધક/ભક્તો દ્વારા સરસ રંગોળી કરવામાં આવી હતી શ્રીસિદ્ધાર્થભાઈ પણ સરસ ૧૩-૧૧-૧૮૪૩ની થીમ લઈને આવ્યા હતા. પૂજ્ય શ્રી‘મા’નાં પ્રાગટ્યપર્વ પર પારણું પણ શણગારવામાં આવ્યું હતું. પૂજ્ય શ્રી‘મા’નાં સ્વરૂપને પારણામાં પધરાવવામાં આવ્યું હતું અને તે પહેલાં શોભાયાત્રા પણ કાઢવામાં આવી હતી અને સૌ સાધકો/ભક્તો નાચતા કૂદતા, પદો લલકારતા કુટિયાથી હોલ સુધી પૂજ્ય શ્રી‘મા’ના સ્વરૂપને લઈને આવે છે ત્યારે પરમસુખનો આનંદ અનુભવાય છે. દરેકને પૂજ્ય શ્રી‘મા’ને પારણામાં પુષ્પ અર્પણ કરી પારણું ઝુલાવી અને પ્રણામ કરી અને પ્રસાદ પણ પ્રાપ્ત થયો.

શ્રીતરલાબેન દ્વારા પૂજ્ય શ્રી‘મા’ની વિશેષતાઓને અનોખી રીતે વધાવવામાં આવી. પૂજ્ય શ્રી‘મા’નાં પ્રાગટ્યથી લઈ ને ૧૩/૧૧/૨૦૨૪ સુધી બધા જ પ્રસંગોને ક્રમબદ્ધ કરી ખૂબ સુંદર રીતે રજૂઆત કરતાં રહ્યાં અને તે રજૂઆતની રીત સૌનાં મન-અંતરે વસી ગઈ. સૌને એમ હતું કે બસ, તેનું શ્રવણ કર્યા જ કરીએ.

આપણે સૌ પૂજ્ય શ્રી‘મા’ને પ્રાર્થના કરીએ કે અમારા સૌ પર આપ અખંડ આશીર્વાદ વરસાવતા રહો. જય કૃપાળુ ‘મા’, પ્રણામ ‘મા’ !

—શ્રી અશ્વિન કાકા

॥ आत्मविस्मृति એવ વિપદા ॥

બુદ્ધને જ્યારે જ્ઞાન થયું ત્યારે કોઈએ પૂછ્યું; ‘તમને શું મળ્યું?’ તો બુદ્ધે કહ્યું; કે એ ન પૂછો કે મને શું મળ્યું? એ પૂછો કે મેં શું ખોયું? મેં મારું અજ્ઞાન ગુમાવ્યું છે. ખોટા રસ્તે જવાની દિશા ગુમાવી છે. ખોટું જીવન ગુમાવ્યું છે. જે મેળવ્યું તે તો હંમેશાં મારી પાસે હતું જ. ફક્ત હું ખોટો હતો તેથી મારી ઓળખાણ થતી ન હતી.

આપણે અંદર છીએ અને આપણી ઈન્દ્રિયો બહારની તરફ ખૂલે છે. જે સંસારને જોડવાનો માર્ગ છે. જ્યારે અંદરનો બધો જ અનુભવ અતીન્દ્રિય છે, ઈન્દ્રિયો વગરનો થઈ જાય છે. સંસાર ઈન્દ્રિયોથી જોડાયેલો છે એટલે પરમાત્માને શોધવા પણ આપણે ઈન્દ્રિયોના રસ્તે જવાની ભૂલ કરીએ છીએ.

ઈન્દ્રિયો બહારના જ્ઞાનનાં સાધન છે, જે છુપાયેલું છે તે અંદર છે; જે શોધવા ઈન્દ્રિયોના દ્વાર બંધ કરીને અંદર ડૂબવું પડે. ઈન્દ્રિયોના રસ્તેથી પાછા વળીને અંદર જવાનું નામ જ અધ્યાત્મ છે.

(પરમાત્મા આપણી બહુ નજીક છે, ખૂબ જ નિકટ છે; એમ કહેવાથી પણ થોડુંક અંતર જણાય છે. પરમાત્મા આપણા શ્વાસમાં, રોમેરોમમાં છે. ખરેખર તો આપણે પરમાત્મા સિવાય કંઈ જ નથી.)

આંખ, નાક, કાન, જીભ અને ચામડી એ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો સાથે મન જોડાયેલું રહે છે અને એના રૂપ, ગંધ, શબ્દ, રસ, સ્પર્શરૂપી વિષયોની ઝેરીલી મીઠાઈ ખાતું રહે છે. એને સમજો ને વશમાં રાખો.

॥ ચિરંતન શુદ્ધ સત્તા બનો ॥

સંસાર અને પરમાત્મા બે છે તેમ ન વિચારો. સૃષ્ટિ અને સ્રષ્ટાનું બેમાં વિભાજન ન કરો. એ બંને એક જ ઘટનાનાં બે નામ છે.

પરમાત્માએ સંસાર બનાવ્યો એમ ન કહો. પરમાત્મા પોતે જ સંસાર બની ગયા. પોતાનામાંથી જ ઉત્પન્ન કરે. જેમ કરોળિયો જાળ બનાવે છે તેમ પરમાત્માએ પોતાની અંદરથી જ સંસાર રચ્યો, અંદરથી બહાર લાવ્યા. એમનું અંતરતમ સંસારરૂપે બહાર આવ્યું.

આપણે ભાગવાની જરૂર નથી-જાગવાની જરૂર છે. સ્થાન નહિ, સ્થિતિ બદલવાની છે.

ગીતામાં અર્જુન જીવનના સંગ્રામથી ભાગી રહ્યો હતો, કૃષ્ણે તેને પાછો ખેંચ્યો.

પરમાત્માએ જે આપ્યું છે તે ઢંગથી કેવી રીતે જીવવું તે મુદ્દાની વાત છે. સંસાર બાધક નહિ, સાધક બની રહે એ માટે થોડી સમજની જરૂર છે.

જાગવાનો એક જ ઉપાય-જાગેલાનો હાથ પકડી લો.

જે વ્યક્તિને વાસ્તવમાં પરમાત્માની શોધ કરવી હોય તેણે પહેલાં પોતાના સ્વભાવને શોધવાનો છે કે મારા સ્વાભાવિક સહજ રસની ધારા કઈ તરફ વહે છે ?

શાંડિલ્ય કહે છે : ‘જેનાથી તમારી બહારની આંખો તૃપ્ત થાય તેનાથી જ તમારી અંદરની આંખો તૃપ્ત થાય. એટલે બીજી કોઈ ધારણાને વચ્ચે આવવા દેતા નહિ. જેનાથી તમારું હૃદય લાગી જાય, લાગવા દેજો. પછી દુનિયા ગમે તે કહે તમે ફિકર કરતા નહિ. જેનાથી તમને રસ પડે તેનાથી જ તમે પહોંચી જશો. રસધારમાં સમ્મિલિત થઈ જશો તો પરમાત્માના સાગર સુધી પહોંચી જશો.’

જે ભાવથી ધ્યાન કરવાથી નેત્ર તૃપ્ત થાય એજ ભાવથી

ચિંતન કરવાનું નામ ધ્યાન છે. પહેલાં બહાર પછી અંદર પહેલાં બહાર તૃપ્તિ પછી અંદર પોતાના સ્વભાવને જે અનુકૂળ હોય તે જ કરો. કારણ સ્વભાવ જ પરમાત્મા છે.

તમે દેહને જ પોતે છો એમ માનો છો. દેહનું નામ જાણે તમારું નામ હોય ! દેહનાં રંગ, રૂપ, ગુણ, દોષ જાણે તમારા સ્વરૂપનાં જ ગુણદોષરૂપરંગ હોય ! વળી તમારું મન જ આત્મા હોય, તમારી અંતિમ સત્તા હોય એમ માની વર્તો છો. મનમાં અનંત ઈચ્છાઓ, વાસનાઓ તથા વિકારો વસે છે. મન એટલે જ આ બધો પસારો. એ સર્વ સ્વરૂપો પોતાનાં હોય એમ માની જીવો છો.

વાસનાને અનુકૂળ સંબંધો સ્થાપો છો એટલે સંસાર જોડે તમારા અનેક જાતના સંબંધો રચાય છે, જે પરસ્પર વિસંગત હોઈ શકે છે. સંબંધોમાં પરસ્પર વિરોધ પણ પ્રવર્તે છે. આના દબાણ-ખેંચાણ હેઠળ રહેંસાઈ જાઓ છો.

જ્યારે અમારો સંસાર જોડે માત્ર એક જ સંબંધ પ્રવર્તે છે. પરમાત્મસત્તાનાં વિવિધ રૂપો, વિવિધ રંગો છે. એમ દેખાતું આવ્યું છે. અનંત મનુષ્યો પ્રભુની સત્તાના જ આવિષ્કારો છે. કોઈ ખાટા, કોઈ મીઠા, કોઈ સુંદર, કોઈ અસુંદર, કોઈ સુશીલ, વિનમ્ર, કોઈ ઉદ્ધત, કોઈ ભદ્ર, કોઈ અભદ્ર પણ સંસારની કોઈ દુષ્ટતા, ક્ષુદ્રતા પ્રભુસત્તાને ઢાકી શકતી નથી. અમારો સંબંધ નિત્ય વર્તમાન આત્મસત્તા જોડે જ સ્થપાય છે. સંવાદ તેની જોડે જ થાય છે.

આવી વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી ક્યાંયે વિસંગતિ કે વિરોધ, તાણ કે દબાણ, સમજૂતિ કે સમાધાનનો પ્રસંગ જ ઊભો થતો નથી. સર્વત્ર, સર્વદા, સર્વપ્રકારે એક આત્મીયતા, એક સહજ, સ્નિગ્ધ સખ્યભાવ વહેતો રહે છે.

તમે અનંતની માયા ઓળંગીને એકની ‘ચિરંતન શુદ્ધ સત્તા’માં ક્યારે પ્રવેશશો ? એકમાં એકરસ થઈ અમીરસ રાખશો ત્યારે જ તમારો-અમારો સહવાસ થશે, સંવાદ થશે, સહયોગ પ્રવર્તશે.

—❁— —શ્રી વિમલા ઠકાર

॥ પરમ તત્ત્વ આપણી ભીતર જ છે ॥

એક વાત છે આજકાલ છોકરા-છોકરીઓને કપડાં, હેરસ્ટાઈલ, શૃંગાર, પ્રસાધનનો ખ્યાલ વધારે રહે છે પરંતુ તંદુરસ્તી-આરોગ્યનો ખ્યાલ ગૌણ રહે છે. શરીરનું વજન વધે નહિ એની સભાનતા રાખે છે પણ શરીરને જે પોષણ આપવું જોઈએ તે નથી આપતાં. જેવી રીતે યુવક-યુવતીઓમાં આવું છીછરાપણું દેખાય છે. નાદાનિયત દેખાય છે, તેવી જ રીતે આપણી ચૈતસિક સ્થિતિમાં પણ નાદાનિયત દેખાય છે. કારણ કે આપણે પણ આવી બાહ્ય વસ્તુઓને જેવી કે ધન-દોલત, શક્તિ-જ્ઞાનને વધારે મહત્ત્વ આપીએ છીએ પરંતુ આપણું જે ‘સ્વ-રૂપ’ છે; એનું મહત્ત્વ કરતા નથી.

જ્ઞાન-માહિતી, શક્તિ, ધન-દોલત-પ્રતિષ્ઠા-બહારની કમાણી જેટલે અંશે જીવન ટકાવી રાખવા ઉપયોગી છે તેટલા પૂરતું જ તેનું મહત્ત્વ છે. એ કાંઈ જીવન નથી. જીવન આગળ એમનું સ્થાન ગૌણ છે. દૃષ્ટિની આટલી વિશદતા માટે ગંભીરતા જોઈએ; જે ન હોવાથી આપણા સ્વરૂપની પ્રતીતિ, આપણા હોવાપણાની પ્રતીતિનો સ્પર્શ છૂટી જાય છે. નકામી બાબતો સાથે જે મમત્વનો સંબંધ બાંધી દીધો છે, તેમાંથી છૂટવું જોઈએ એને બદલે આપણે જીવનનું જ અવમૂલ્યન કર્યું છે; સાચું મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી છે.

‘હું કોણ છું.’ ક્યાંથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે મારું ?

કોના સંબંધો વળગણો છે ? રાખું કે પરિહરું ?

—એના વિચાર વિવેકપૂર્વક શાંતભાવે કર્યા તો ‘રે આતમ તારો, આત્મા તારો, શીઘ્ર એને ઓળખો.’

—સંકલન

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

૩૯

॥ પોતાની જાત સાથે બેસી જુઓ ॥

તમે મને કહો છો કે, માનવીય સંબંધોમાં અમારું હોવાપણું છૂટી જાય છે. તો મને કહેવા દો કે, બાહ્યકર્મને વધારે મહત્ત્વ અપાયું છે. સંબંધોમાં પણ કોણે શું કર્યું, શું ન કર્યું, મારી સાથે શું શું થયું એ બધાંને મહત્ત્વ અપાયું છે. આપણા હોવાપણામાં-સ્વરૂપમાં અધિષ્ઠિત થઈને બાહ્ય જગત સાથે વ્યવહાર કરવાનું આપણને આવડતું નથી.

આ માટે તમે પોતાની સાથે બેસો, ક્યારેક એકલા બેસીને કે એકલા ફરવા જઈને જુઓ તો ખરા ! પુરુષત્વ, સ્ત્રીત્વ, પતિત્વ, પત્નીત્વ, હિંદુત્વ, જૈનત્વ, પિતૃત્વ, પુત્રત્વ-આ બધાં જે આવરણો છે એને મનમાંથી ઉતારીને એકાંતમાં બેસીને જુઓ તો ખરા !

ડોક્ટર, વકીલ, ન્યાયાધીશ, અધ્યાપક, વ્યાપારીની જે સામાજિક ભૂમિકાઓ છે એ ભૂમિકાઓને મૂકીને ઘેર આવો છો ત્યાં એ છૂટી જાય છે એટલે ત્યાં જીવન બદલાઈ જાય છે, વ્યવહાર બદલાઈ જાય છે. ઓફિસમાં જે વલણો, અભિગમો, ચેતનાની દશા હોય છે કે તે ઘરમાં નથી હોતી. વેદાંતની ભાષામાં એને ઉપાધિ કહે છે.

આમ સોપાધિક અસ્તિત્વ છોડીને નિરુપાધિક અસ્તિત્વમાં આવવાનું બને છે. જુદી જુદી ભૂમિકાઓ ભજવતું જીવન અને એ બધામાંથી મુક્ત બનેલું જીવન જુઓ. બધા વાઘા ઉતારીને જુઓ કે શેષ શું રહે છે ? હા, દેહની અવસ્થા રહે છે-યુવાની, વૃદ્ધત્વ; એ પણ હટાવીને જોવાય તો અંદર 'હું છું' રહે છે, જે જીવનનો પ્રત્યય છે. 'સોડહું, સોડહું' એવો જે જીવનનો પ્રત્યય છે, એ ન તો યુવાન છે ન વૃદ્ધ ! એ જીવનનો સમયાતીત 'હું કાર' છે. વિશ્વમાં એ છે, ધરતીમાં છે, દેહમાં પણ એ જ છે.

આમ ભૂમિકાએ તેમજ ઉપાધિઓના આવરણમાં જે છૂપાયેલો છે, તે દેહીની એક સત્તા છે, એ સત્તા જ પરમતત્ત્વ છે, જે નિરીક્ષણ મૌનથી કરી શકાય છે.

—સંકલન

॥ બધું ત્યજી ભગવાન પાસે બેસવા ઈચ્છનારને બોધ ॥

ભગવાન હંમેશાં તમારી સાથે છે. ભગવાન તમારી અંદર છે. તમારો આત્મા ભગવાન છે. એ સત્ય અનુભવવા માટે તમારે તમારા કામમાંથી નિવૃત્ત થવાની કે ઘરથી દૂર ચાલ્યા જવાની આવશ્યકતા નથી.

કપડાં બદલી નાખવાં, ઘર-પરિવાર છોડવાં ત્યાગ નથી. ઈચ્છા, મમતા અને આસક્તિઓ છોડવી ત્યાગ છે. ફક્ત તમે પોતાને ઈશ્વરને સોંપી દો, જે ખરેખર બધાંનો ભાર ઊઠાવી રહ્યો છે.

જે માણસ ઈચ્છાઓ ત્યાગે છે, એ જગતમાં વિલીન થઈને, પોતાના પ્રેમને સંપૂર્ણ વિશ્વમાં ફેલાવે છે. ત્યાગને બદલે પ્રેમ અને કરુણાનો વિસ્તાર એક સાચા ભગવદ્ ભક્ત માટે વધુ સારી વાત છે. કારણ કે જે નજીકનાં બંધનો કાપી નાખે છે, એ ખરેખર પોતાના પ્રેમને સીમા, વર્ગ, સંપ્રદાય અને જાતિની મર્યાદાને લાંબીને; આખા જગતમાં વિસ્તારે છે.

પછીએ સંન્યાસી બનીને જ્યારે પોતાનાં વસ્ત્રોનો અને ઘરનો ત્યાગ કરે છે, ત્યારે એ એવું પોતાના નજીકનાં સગાં-સંબંધીઓ પ્રત્યેના ધિક્કારને કારણે નથી કરતો પણ પોતાના પ્રેમનો ચારે તરફ દેખાતા બધા પ્રત્યે વિસ્તાર કરવા ખાતર કરે છે. જ્યારે આ પ્રેમવિસ્તારની ઘટના ઘટે છે ત્યારે માણસ ઘેરથી નાસી જતો હોય એમ નથી અનુભવતો પણ પાકી ગયેલું ફળ જેવી વૃક્ષથી અનાયાસ અલગ થઈ જાય, એમ ઘરથી અલગ થઈ જાય છે.

એવી અવસ્થાએ ન પહોંચાય ત્યાં સુધી ઘરને કે કામને છોડવું મૂર્ખતા છે.

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

—સંકલન

૪૧

॥ संत कदी दावो न करे ॥

नसरुदीन तणावकिनारे आडा पड्या उता. अक जशे ते जेई, त्यांथी तेने ढंढोणी जगाड्या, पण पछी अे जयां पण मणे त्यां 'तने याद छे ? तुं तणावमां गरकतो હતો. બચત જ નહિ જો હું ત્યાં ન હોત.' એમ કહ્યા કરતો એટલે અક દિવસ નસરુદીને કહ્યું; ભાઈ, તું મને ન બચાવત તો હું જાતે કોશિશ કરીને પાણીની બહાર નીકળી જાત. પાણી કંઈ બહુ ઊંડું ન હતું. મનુષ્ય સ્વભાવ છે કે થોડું કંઈ કરે તો એનો ઢંઢેરો પીટ્યા કરે છે. કર્તવ્યસહજ આનંદ અનુભવાય ને ધન્યવાદ મળે ત્યાં સુધીય રોકાતો નથી.

જ્યારે જ્ઞાની ગમે તેટલું ભગીરથ કાર્ય કરે પણ એટલી શાંતિથી કરે કે ખબર જ ન પડે. ચૂપચાપ કરી અે ખૂણામાં સરકી જાય છે. કોઈનું શ્રેય કરતી વખતે ચૂપ, શ્રેય લેતી વખતે ય પાછળ. કેવળ 'કર્તવ્ય'માં જ આનંદ. કશાના કર્તા હોવામાં નહિ.

'મા' બાળકોને મોટાં કરવામાં જ આનંદ લે. 'મા' થવું જ એટલું આનંદદાયી, એટલી પૂર્ણ અનુભૂતિ કે અે કોઈ ધન્યવાદ આપે એવો અવસર એમાંથી ઊભો થાય એવો કોઈ દાવો કે ઘોષણા જ નથી થતી.

દાવો અે જ કરે જે વંચિત છે. દાવાની ઈચ્છા તો જ પેદા થાય જો કર્તવ્યમાં આનંદ નથી મળ્યો તેથી હવે દાવામાં શ્રેય ! વસ્તુતઃ કર્તવ્ય સિદ્ધ થઈ ગયું, સંપૂર્ણ-સમગ્રભાવે થઈ ગયું પછી એની ઘોષણાની જરૂર ક્યાં ?

દાવો ગ્લાનિથી પેદા થાય છે. ભીતર લાગે છે બરાબર નથી થયું તો અે લઘુતાગ્રંથિ દુનિયાને બતાવી દેવા આત્મવંચના સુધી જાય છે.

અસલી દાવેદાર તો કદી દાવો ન કરે. દાવો જ આધારભૂત બને. પરમાત્મા એ સ્વીકારી લે પછી આદમી આગળ શું રજૂઆત કરવાની ?

ઈશ્વર એના બેટાની રક્ષા ન કરે તો એ શું કરે ? શૂળી પર ચમત્કાર કરે. પણ જિસસ ચૂપચાપ એક સાધારણ આદમીની જેમ હાથમાં ખીલા ઠોકાયા ત્યારે ચમત્કારની અપેક્ષા રાખ્યા વિના એવી રીતે મર્યા કે એ ‘ઈશ્વરના પુત્ર’ હોવાનો દાવો ન કર્યો. ૨૦૦૦ વર્ષ પહેલાંનો એનો દાવો એટલો પ્રામાણિક હતો કે એ કરવાની પણ જરૂર નથી.

—ઈશ્વરની સંનિધિ એવી નિકટ કે સિદ્ધ કરવી અશક્ય !

—સંકલન

દિવ્ય નામ જપ

દિવ્ય નામનું મહત્વ સમજો. કોઈપણ નામ જેવા કે રામ, હરિઓમ, શ્રીરામ અથવા ઐં નમો ભગવતે વાસુદેવાય, ઐં નમો નારાયણાય કે ઐં નમઃ શિવાયને વળગી રહો. નામ જ એક માત્ર આધાર અને આશરો છે. દિવસ અને રાત તેને જપ્યા કરો. જો તમે કોઈપણ નામને પકડી રાખ્યું છે તો માનો કે તમે ભગવાનના ચરણોને જ પકડ્યા છે. તમે તેમને તમારી ભક્તિના દોરડા વડે બાંધી દીધાં છે. એ કોઈપણ રીતે તેમાંથી છટકી નહીં શકે. તેના નામમાં અવિચલ શ્રદ્ધા રાખો. જો શ્રદ્ધા ડગમગતી હોય તો તેની જ્યોતને ભાગવત્ અને રામાયણના સ્વાધ્યાયથી શક્તિશાળી કરો. નામનો જપ કરે જ જાઓ. તમને તે મળશે જ. તે તમારી સમક્ષ પોતાને પ્રગટ કરશે. આ જ રહસ્યોનું પણ રહસ્ય છે. આનું પાલન કરો. યોગીઓની શોધમાં અહીંથી ત્યાં દોડવાનું અને તમારી શક્તિ, સમય અને પૈસા વેડફવાનું બંધ કરો.

—સ્વામી શિવાનંદ

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

૪૩

॥ समय थोडो હોય તો અમે શું કરીએ ? ॥

પ્રશ્ન : બહુ સમય અમારી પાસે નથી. થોડા સમયમાં અમે શું કરીએ ? મંત્ર-જાપ, પાઠ પૂજા ?

ઉત્તર : ધર્મ કોઈ એવી વાત નથી કે આપ થોડીવાર ડરી લો એટલે પૂરું થઈ ગયું. ધર્મ ચોવીસ કલાકની સાધના છે. અખંડ ચિત્તની દશા છે. ખંડિત નહિ કે અર્ધો કલાક મંદિરમાં જઈને હું ધાર્મિક થઈ જઈશ.

જેણે ધાર્મિક થવું છે તેણે પોતાની 'ચિત્તની-દશાની ધારો' બદલવા તૈયાર રહેવું પડશે. મંદિર જવાથી, ચંદન ચોપડવાથી, તિલક કરવાથી ધાર્મિક થઈ ગયા. એ બધું સેલ્ફ-ડિસેપ્શન છે, ઊભા કરેલ આડંબર છે.

ધાર્મિક થવા માટે સમગ્ર મનને બદલવું પડશે. એક એક ક્ષણ સજગ રહીને મનને તપાસવું પડશે. આને માટે અલગથી સમય ફાળવવાની જરૂર નથી.

આપ જે કંઈ કરો એ શાંત, જાગરૂક ચિત્તથી કરવા લાગશો તો આપના જીવનમાં ધર્મનું આગમન થઈ જશે. ચિત્તની અશાંતિ શું છે એ સમજી લો તો શાંત થવું કઠિન નથી.

જીવનને જોવાનો ઢંગ બદલો. માણસ પોતાના જીવનને બરાબર જુએ, જાણે, સમજે તો જીવનમાં જે જે ખરાબ છે તે જોઈ શકે છે. જીવનમાં જે જે દુઃખ છે તે પણ જોઈ શકે છે. અશાંતિ પેદા કરનારી દૃષ્ટિ જ બદલવાની જરૂર છે.

શાંતિ જીવનનો 'સમ્યક્ દૃષ્ટિકોણ' છે. એ સમ્યક્ દર્શનને નિરંતર જોતા રહેવું 'સાધના' છે. એક એક ક્ષણ જાગરૂક રહેવાથી જ એ દૃષ્ટિ, જે અંદર રહેલી જ છે, તે પ્રકટ થવા લાગશે પછી દરેક ખરાબ ઘટનામાં પણ કોઈ શુભ સંકેત રહેલો છે, એ સૂચના મળી જાય છે.

—સંકલન

॥ માનવતાની મહેક ॥

કવિ શ્રીનિકુંજ યાજ્ઞિક એવું કહે કે :

‘ચાલ ગરબડ જરા ગ્રંથોમાં કરી જોઈએ,
રામાયણમાં રહીમ અને કુરાનમાં કૃષ્ણ લખી જોઈએ,
એમાં શું ફર્ક પડશે એની મહાનતાને,
ચાલ એવો માનવતારૂપી ધર્મ જીવી જોઈએ.’

પૂજ્ય શ્રીપ્રભુ અને પૂજ્ય શ્રી‘મા’નાં ચરણોમાં પ્રથમ વંદન.
માનવતાના પાઠ તો પૂજ્ય શ્રી‘મા’ એ સત્કર્મના ભાથાસ્વરૂપે
આપણા સહુના શ્વાસોશ્વાસમાં વહેતા કરી દીધા છે.
‘સ્વર્ગારોહણ’ની ભૂમિ તેની સાક્ષી છે. પૂજ્ય શ્રીપ્રભુએ પોતાના
જીવનમાં સાકાર કરેલ માનવતારૂપી મૂલ્યોને પૂજ્ય શ્રી‘મા’
આપણાં સહુની વચ્ચે રહી આપણને શીખવી રહ્યાં છે. આવી જ
માનવતાની ફોરમ રેલાવતી એક ઘટનાની નોંધ આજે આ કલમ
દ્વારા પૂજ્ય ‘મા’ પ્રભુની કૃપાથી કરી શકાય છે. તો વાત જાણે
એમ બને છે કે મે - ૨૦૨૪માં અમારે કાશ્મીરયાત્રા કરવાનું
બન્યું. પરિવારના ૯ સભ્યો (સુકૃતિ, રુચિત, નેહલબેન,
નીરેનભાઈ, નિષ્ઠા, પ્રિયાંકભાઈ, શ્રદ્ધાબેન, નીતિ, નિયમ)
સાથે અમારી યાત્રા પ્રારંભ પામે છે અને તેનું પ્રથમ સ્થાન છે
કટરા શ્રી માતા વૈષ્ણવી દેવી મંદિર...૯ સભ્યોમાં ૨ નાનાં
બાળકો પણ હતાં. વૈષ્ણવીદેવી મંદિરનું ચઢાણ માનીએ તેટલું
સરળ નથી, લગભગ ૧૬ કી.મી.નું ચઢાણ છે અને રસ્તામાં
માનવમહેરામણ ઠેરઠેર જોવા મળે. ખૂબ ભીડ..લોકોથી
ઊભરાતો મંદિરનો પરિસર, જ્યાં જુઓ ત્યાં બધે જ લાઈનો
જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

જોવા મળે. અમારી યાત્રા રાત્રે લગભગ ૧૧ વાગે શરૂ થઈ સવારે ૭ વાગ્યા. આસપાસ અમે વૈષ્ણવી દેવી મંદિર સુધી પહોંચી ગયેલાં. જેમ આગળ કહ્યું તેમ યાત્રા પ્રમાણમાં કઠિન છે અને પર્વત ચડવાનો મહાવરો ન હોય તેથી થાક લાગે. એ પણ સાહજિક વાત છે. થાકેલાં અમે સહુ ફરી મંદિરમાં દર્શન માટે મોટી લાઈન હતી ત્યાં ઊભાં રહ્યાં. ૧ કલાક જેવો સમય વીત્યો હશે પછી મુખ્ય ભવનનાં દર્શન અમે કરી શક્યાં.’

હવે વૈષ્ણવદેવી જે ગયાં હોય તેમને ખબર હશે કે મુખ્ય ભવનનાં દર્શન થઈ જાય પછી ૩ પિંડ(મહાદેવી, પાર્વતી, મહાકાળી)નાં દર્શન માટે લાઈનમાં ગુફામાં જવાનું હોય છે. ગુફા ખૂબ સાંકડી અને અમે ગયા ત્યારે લોકોની ભીડ ખૂબ વધુ હતી. તેના કારણે અંદર શ્વાસ લેવામાં પણ તકલીફ પડે તેવી સ્થિતિ ઊભી થઈ હતી. મેં તો દૂરથી આ દૃશ્ય જોયું એટલે તરત જ બધાંને આ પરિસ્થિતિની જાણ કરી અને કહ્યું; જો બધાંની મરજી હોય તો આપણે દૂરથી જ પ્રણામ કરી લઈએ. આપણે અંદર જવું નથી. દરેકને ખૂબ થાક લાગેલો અને સાથે બે નાનાં બાળકો હતાં. બધાં આખી રાત ઊંઘનો એક વિરામ લીધા વગર સતત પહાડ ચડ્યા હતા. માટે શરીર પણ હવે જવાબ આપતું હતું. માટે સહુને યોગ્ય લાગ્યું કે આપણે દૂરથી જ દર્શન કરવાં. માટે અમે સહુ લાંબી કતારમાંથી બહાર નીકળી ગયાં.

મૂળ વાત હવે શરૂ થાય છે. જેવા નીકળ્યા લાઈનની બહાર કે તરત જ એક આર્મીના જવાન લગભગ ૭ ફૂટની ઊંચાઈ, હાથમાં રાયફલ, શરીરથી મજબૂત, ચુસ્ત ભારતીય આર્મીના ડ્રેસમાં હતાં, તેઓ અમારી નજીક આવ્યા અને મને કહેવા લાગ્યા

‘આપ ક્યું લાઈનસે બાહર હો ગયે ?’ મેં એમની સામે વિનમ્ર ભાવે જોયું અને કહ્યું; ‘સર હમ પૂરી રાત ચલકે આયે હૈં. સાથ છોટે બચ્ચે હૈં. ઓર ગુફામેં જાનેકે લિયે બહુત ભીડ હૈં. અંદર સફોકેશન ભી બહુત જયાદા હોગા તો હમ સોચ રહે હૈં કિ અંદર કી બજાય ઈધર સે હી માતા કે દર્શન કર લેં.’ તો એમણે કહ્યું; ‘અગર યે દર્શન નહિ કરને તો ફિર પૂરી રાત ચલકે ક્યું આયે ? યે તો મુખ્ય દર્શન હૈ. ચલો, લાઈનમેં ખડે હો જાઓ.’ મેં ફરી કહ્યું; ‘સાહેબ, માફ કીજિયે, લેકિન હમ નહિ જાના ચાહતે. સબ બહુત થક ચૂકે હૈં ઓર આગે લંબા સફર કરના હૈ’ તો એ આર્માના જવાન કહે; ‘ગુજરાતી ભાઈ લગતે હો. અભી અભી જબ મોરબીકા બંધ ટૂટા તો મેરી પોસ્ટિંગ ગુજરાતમેં થી ઓર તબ મૈને વહાં આપકે દ્વારકાધીશ કે દર્શન કિયે હુએ હૈં. ચલો આજ મેં આપકો અપની વૈષ્ણવીદેવી કે દર્શન કરવાતા હૂં.’ એમ કહી એમણે તો અમને બધાંને લાઈનમાં ઊભાં રાખી દીધાં !

અમે બધાં ફરી વિચારીએ કે અરે રે ! ફરી લાઈન ? હવે ક્યારે વારો આવશે ? કોને ખબર ? પણ અમને ઊભાં રાખીને એ આર્મામિન તો જતા રહ્યા ! અમે પાછાં લાઈનમાં આવી ગયાં. પણ પાંચેક મિનિટમાં જ અમે આગળ જોયું તો ગુફામાં જવાની અને અમારી લાઈન બંને અલગ હતી ! આ લાઈનમાં ઓછી ભીડ હતી. અમારા આશ્ચર્ય વચ્ચે થોડીવારમાં તો એ.સી.વાળો ચાલવાનો રસ્તો આવ્યો. અમે હજુ વિચારતા હતા કે દર્શનની વળી આ કોઈ અલગ લાઈન છે કે શું ? ત્યાં તો મંદિરના પૂજારી બધાંને તિલક કરતા હતા અમને પણ કર્યું ! મેં તેમને પૂછ્યું;

‘અમે કઈ લાઈનમાં છીએ.’ તો તેઓએ કહ્યું; ‘તમે વી.આઈ.પી. લાઈનમાં છો.’ તમને સીધાં જ માતાનાં દર્શન ખૂબ નજીકથી થશે.

અમારા આશ્ચર્યનો પાર નહોતો. સહુએ મનોમન ‘મા’-પ્રભુને થેંક્યું કહ્યું. જાણે એવું લાગ્યું કે વૈષ્ણવીદેવી માતા તથા અમારાં ‘મા’-પ્રભુ કહે છે : ‘આ બાળકો આખી રાત તકલીફ લઈ અહીં સુધી પહોંચ્યાં છે તો એમને દર્શન આપવાં જ રહ્યાં.’ આમ, અમે વૈષ્ણવીદેવીનાં દર્શન કરી શક્યાં. બંને બાળકોને તો ગરમ શિરાનો પ્રસાદ પણ મળ્યો.

અંતે અમે બહાર નીકળ્યા તો પેલા આર્મીભાઈને દૂરથી જ થેંક્યુ કહી શક્યા. માનવતાનું આટલું મોટું ઉદાહરણ તેઓએ પૂરું પાડ્યું એમને માટે ‘આત્માર’ શબ્દ અમને ખૂબ નાનો લાગ્યો. જવાનો આપણા સહુની રક્ષા માટે, સુખસુવિધા માટે નિસ્વાર્થ ભાવે સતત અડીખમ ઊભા હોય ત્યારે એ ‘ઉમદા માનવ્ય’ને શતશઃ વંદન પણ ઓછાં પડે. હે ‘મા’-પ્રભુ, દેશના જ નહિ, સમગ્ર જગતના જન-જનમાં આવા ‘માનવતાના દીપ’ ઝળહળાવજો.

—શ્રી રૂચિત પંડ્યા

દુનિયાના ઘણાં વિષયોનું તમને જ્ઞાન હોઈ શકે, પરંતુ તમે કોણ છો તે જ્ઞાન ન હોય તો તેનો કોઈ અર્થ નથી.

—સ્વામી ચિદાનંદ

(શ્રીયોગેશ્વર વ્યાખ્યાનમાળા, ગુજરાત યુનિવર્સિટી દ્વારા આયોજિત)

॥ શ્રીરમણ મહર્ષિનું જીવન એ જ સંદેશ ॥

કબીરે કહ્યું છે : ‘સમજે તો ઘર મેં રહે’ ગુર્જિફ પણ કહે છે : ‘જે સમજે છે એ બોલતો નથી અને બોલે છે એ સમજતો નથી.’ હું પણ કબૂલ કરું છું કે, ‘રમણ મહર્ષિ’ એ છ અક્ષરો પણ ઉચ્ચારવાની મારામાં યોગ્યતા નથી, પણ ‘પ્રભુએ જે આપ્યું છે તેની કિંમત પણ પ્રભુ જ વસૂલ કરે છે’ એ ભાવ હિંમત બંધાવે છે. અને વિશેષ તો પરમ પૂ. સર્વેશ્વરીમાના આશીર્વચન ‘મહર્ષિ જ બોલશે અને મહર્ષિ જ અનેકરૂપે સાંભળશે. આપણે શું ?’ શ્રદ્ધા પ્રેરે છે. મહર્ષિએ જ કહ્યું છે : ‘કર્તા પ્રત્યેક જીવને પ્રારબ્ધ પ્રમાણે ચલાવે છે જે નથી થવાનું તે ગમે તેટલા પ્રયત્નો કરવા છતાં નથી જ થવાનું. જે થવાનું છે તેને અટકાવવાના ગમે તેટલા પ્રયત્નો કરવા છતાં તે થશે જ.’ અને એટલે જ શ્રીરમણ મહર્ષિ પર બોલવા અધિકારી એવા ઘણાના નમ્રતાસભર મૌનની સામે મારા સામાન્ય શબ્દોની સામાન્ય સૌગાદ ધરવાનું સાહસ કરું છું.

વ્યાખ્યાનની શરૂઆત કરતાં પહેલાં પરમ ચૈતન્ય શિવ, અરુણાચલ અને મહર્ષિ ત્રણેને એકસાથે વંદું છું. સાથે જ આ વ્યાખ્યાનમાળા જેમને સમર્પિત છે એ પૂજ્ય શ્રીયોગેશ્વરજી (જેમણે ગુજરાતીમાં પહેલવહેલું મહર્ષિનું જીવનચરિત્ર લખેલું) અને યોગેશ્વરજીને જે સંપૂર્ણ સમર્પિત છે તે પૂજ્ય ‘મા’ સર્વેશ્વરીને પ્રણમું છું.

ઉમાશંકર કહેતા ‘ઈટ-ચૂનાની ઈમારત બાદ કરતાં બચે એ યુનિવર્સિટી.’ ધરતીકંપે ઈમારતની થોડી ઘણી બાદબાકી કરી નાખી પણ આવા વ્યાખ્યાનનું આયોજન સાહેદી પૂરે છે કે,

જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

૪૯

‘મૂર્તિ-મકાન ખંડિત થઈ શકે છે, શ્રદ્ધા નહિ.’

દેવ-દેવીઓની જેમ સંતો પણ આપણા ઘરોમાં ફોટા થઈ લટકે છે પણ આપણાં શ્રદ્ધા-સન્માન ત્યાં જ અટકે છે. પણ શ્રી રમણ મહર્ષિ ફોટામાંથી પ્રસરી એક પુસ્તકરૂપે મારા સુધી આવ્યા અને એના પ્રભાવરૂપે જ બે અનુવાદો અને એક જીવનચરિત્રમાં પ્રગટ્યા એનું કારણ મારી કોલેજના સહઅધ્યાપક શ્રી કાર્તિકેયભાઈ ભટ્ટ અને મીનાક્ષીબહેન એ મિત્રદંપતી છે. એ બંનેની હું કૃતજ્ઞ છું. પુસ્તકલેખનના સુફળરૂપે જ પૂ. સર્વેશ્વરી ‘મા’ના પરિચયમાં આવવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું. જેમનાં નિર્વ્યાજ પ્રેમ, અહૈતુકી કૃપા મને અરુણાયલની યાત્રા કરાવીને જ જંપ્યાં.

મને આનંદ એ વાતનો છે કે, આજના વ્યાખ્યાન પર એક મૈત્રી અને સંતકૃપાનો બેવડો કળશ-ચઢેલો છે. એ જ મારી નિરાંત છે, એ જ મારી મિરાત છે કેમકે તમે શ્રોતાઓ મારા મૂળ ચિત્રને નહિ પણ પ્રભુકૃપાએ એના પર કરેલી રંગપુરવણીને જોશો એટલે મને શ્રદ્ધા છે કે મારી ક્યાશો-મર્યાદાઓ ક્યાંય ઢંકાઈ જશે.

આજનો વિષય ‘રમણ મહર્ષિનું જીવન અને સંદેશ’ એમ લઈ શકાયો હોત પણ મહર્ષિની આંતર અનુભૂતિ અને બાહ્યજીવન વચ્ચે એવી અભૂતપૂર્વ એકતા હતી કે ‘અને’ શબ્દ પણ બંને વચ્ચે આડખીલીરૂપે લાગે.

વિમલાતાઈ કહે છે કે ‘અધ્યાત્મમાર્ગ એટલો બધો સરળ અને સીધો છે કે એમાં સમજણ પ્રમાણે સીધું જીવવાનું હોય છે. સમજાય એ ક્ષણથી જ જીવવા માંડવાનું હોય છે.’

પણ આપણે અધ્યાત્મને જીવાતા જીવનથી એટલું દૂર લઈ જઈએ છીએ કે બંને વચ્ચે વિરોધાભાસ સર્જાય. પરિણામે કરીએ કંઈ ને કહીએ કંઈ, વિચારીએ કંઈ અને વર્તીએ કંઈ એટલે

દંભ-આડંભર-બનાવટ, છલના અને અસત્યમાં રચ્યાપચ્યા રહીએ છીએ.

રમણ મહર્ષિને તો ૧૭ વર્ષની વયે ‘હું શરીર નથી પણ અ-મર આત્મા છું’ એ સત્ય સમજાયું અને જીવનના અંતકાળ સુધી કેવળ એ સત્ય જીવ્યા. જેમ ફૂલ સુગંધ પ્રસારે, હવાની ઢ્હેરખી તાજગી પ્રસ્તારે સરિત્ જલ અજસ્ર વહે એમ સંદેશ-ઉપદેશ-બોધ-અધ્યાત્મ-સત્ય એમના જીવનમાં સતત, સહજ અનવરત આવિર્ભૂત થતાં ગયાં.

અને એટલે જ ‘રમણ મહર્ષિનું જીવન એ જ સંદેશ’ વિષય પસંદ થયો. અહીંથી હું આપની સમક્ષ શ્રી રમણ મહર્ષિના જીવનની કિતાબનું એક-એક પૃષ્ઠ મૂકતી જઈશ અને આપ સ્વયં કહેશો-અનુભવશો કે આ જ તો સંદેશ છે !

‘આત્મા-ગુરુ-ઈશ્વર એક જ છે.’ એ ધ્રુવવાક્ય પર વારંવાર આવતા શ્રી મહર્ષિ ‘God of Gods, Sage of Sage’s અને teacher of teachers’ ગણાયા છે.

એમના ભક્તો એમને ‘સદ્ગુરુ’ કહી સન્માનતા ત્યારે એ શબ્દ માથે ચઢાવી ગૌરવથી કહેતા : ‘Ramana is the only Sadguru to the whole world.’

એમણે એમ પણ કહ્યું : ‘Don’t think Ramana is this six-footed body : He is everything.’

એક ભક્તને ઠપકારતાં કહ્યું : ‘હું કહું છું એમ જ કરો. બધું મારા થકી પ્રગટ થાય છે અને મારામાં ભળી જાય છે.’

કોઈએ એમને ‘કરુણાના સાગર’ કહ્યા તો એ કહે ‘સાગરની જેમ મારી કરુણાને કિનારો નથી. એ તો અસીમ છે.’

પોતાના નિકટવર્તી ભક્ત વિદ્વાન ગણપતિ મુનિને એકવાર પૂછ્યું, ‘હું ખરેખર છું કોણ ? આ સૂર્ય, ચન્દ્ર, તારા, ગ્રહો બધાં

મારી આજુબાજુ ફરે છે-પ્રદક્ષિણા કરે છે તો હું છું કોણ ? તું કહેને હું છું કોણ ?'

—આવી ખુમારીભરી વાણી આત્મસાક્ષાત્કારી સિવાય કોની હોઈ શકે ?

મહર્ષિ સાથે જ અહંકારની વેદીમાંથી પ્રગટેલ આત્મજ્યોત છે. એમના જીવનની એકેએક વિગત એમના સંદેશનું નકશીકામ પાડતી પગલીઓ છે અથવા એ જીવન જ એવું જીવ્યા કે એણે સ્વયં સંદેશનું માહાત્મ્ય ધાર્યું.

મહર્ષિ સાધારણતામાં અસાધારણ ઐશ્વર્ય ભરીને બેઠેલા સંત હતા એવી પ્રતીતિ એમના સમગ્ર જીવનને વિલોકતાં થાય છે.

સમગ્ર માનવજાતને અંધકારમાંથી પ્રકાશ તરફ, અસત્યમાંથી સત્ય તરફ અને મૃત્યુમાંથી અમરતા તરફ લઈ જવા જ દક્ષિણ ભારતના તિરુચલ્લી ગામમાં-શિવના ધામમાં ઈ.સ.૧૮૭૮ના ડિસેમ્બરની ૩૦ મી તારીખે સુંદરમ્ અચ્ચર અને શ્રીમતી અલધમ્માલને ઘેર શ્રી રમણનો અવતાર થયો. તેમનું નામ વેંકટરામન પાડવામાં આવેલું.

મધ્યમવર્ગમાં એક સાધારણ કુટુંબમાં જન્મેલા વેંકટરામન પહેલાં તિરુચલ્લી અને પછી પિતાનું અવસાન થતાં કાકાને ત્યાં મદુરા રહી દસમા ધોરણ સુધી ભણ્યા. એમની બુદ્ધિ કુશાગ્ર હતી અને સ્મરણશક્તિ તીવ્ર હતી પણ અભ્યાસ કરતાં રમતગમતમાં રસ વધારે હતો. એમને ગાઢ નિદ્રાની ટેવ હતી જેમાં મનને નકારવાની શક્તિનાં ઝંઘાણ હતાં.

ઈ.સ.૧૮૮૫ના નવેમ્બરમાં વેંકટરામને એક વડીલ પાસેથી જાણ્યું કે, 'અરુણાયલ પર્વત પૃથ્વી પરનું એક પુણ્યશાળી તીર્થ છે.' એ સાંભળતાં જ એમનો અરુણાયલ સાથેનો જન્મજન્માંતરનો સંબંધ જાગૃત થયો. જાગૃતિનો બીજો ઝબકાર

કાકાએ લાવેલ ‘પેરિયપુરાણ’ ગ્રંથ વાંચવાથી થયો જેમાં શિવભક્તોનાં ચરિત્રો હતાં.

ઈ.સ. ૧૮૮૬ના જુલાઈમાં એમને સહસા આત્મસાક્ષાત્કાર થયો. એને ‘મૃત્યુના અનુભવ’ તરીકે ઓળખાવતાં મહર્ષિ કહે છે : ‘એક સાંજે કાકાને ઘરે હું એક ખંડમાં એકલો બેઠો હતો. મને એકાએક લાગ્યું. કે હું મરી રહ્યો છું પરંતુ શું શરીરના મૃત્યુથી મારું મૃત્યુ થઈ જશે ?...હું તો શરીરથી પર આત્મા છું એને મૃત્યુ સ્પર્શી પણ શકતું નથી. હું અ-મર આત્મા છું.’

એને અરધા કલાકના આ અનુભવે મહર્ષિમાં કાયમી-આમૂલ પરિવર્તન લાવી દીધું ‘મિત્રો-સગાંસંબંધીઓમાં જે થોડો ઘણો રસ હતો એ ય મેં ગુમાવી દીધો. લોકો સાથેના વ્યવહારમાં શાંત-વિનમ્ર બની ગયો. મારામાં ગમા-અણગમા રહ્યા જ નહિ.’

મીનાક્ષીમંદિરે રોજ થઈ ભાવવાહી સ્વરે પ્રાર્થતા ‘પ્રભુ મારા પર કૃપા કરો, તમારી વિશુદ્ધ ભક્તિનું દાન દો.’

એને ધ્યાનમાં સર્વ પ્રકારના સંતાપથી મુક્ત થઈ તેઓ અભૂતપૂર્વ શાંતિ અનુભવતા.

ઈ.સ. ૧૮૮૬ની ઓગસ્ટની ૨૯મી તારીખે અંગ્રેજી વ્યાકરણનો પાઠ બરાબર ન આવડતાં શિક્ષકે તે ત્રણ વાર લખવા આપેલો. બે વાર તો લખ્યો પણ પછી એમને થયું ‘શું હું કોઈ વિવેકરહિત જડ યંત્ર છું ?’ કલમ અટકી ગઈ. ધ્યાનમાં બેસી ગયા. મોટાભાઈ આ જોઈ ગુસ્સે થયા ‘અહીં આ રીતે રહેવા કરતાં સાધુ બની જંગલમાં જતો રહે.’ મહર્ષિને થયું ‘ભણવામાં મને રસ નથી. ઘર-કુટુંબના સ્નેહસંબંધો આકર્ષી શકતા નથી. તો ઘર ત્યજી કોઈ શાંત સુંદર એકાંત સ્થળે સાધનાપરાયણ જીવન કેમ ન જીવવું ?’ સંકલ્પ થયો ‘પરમાત્માના ચરણોમાં સર્વસ્વ ન્યોચ્છાવર કરી દેવું.’

વેંકટરામને વિદ્યુત વિશેના ખાસ વર્ગનું બહાનું કાઢ્યું તો ભાઈએ એને પાંચ રૂપિયા પોતાની ફીના ભરવા લઈ જવા કહ્યું. એણે પેટીમાંથી ત્રણ રૂપિયા લઈ ચિઠ્ઠી લખી ‘મારા પિતાની ખોજમાં હું એમની આજ્ઞાનુસાર અહીંથી જાઉં છું. એ જ તમારો..’ સહી ન કરી-અહમ્ ભાવ ન ઊઠ્યો. અરુણાયલ શબ્દે વેંકટરામનના ચિત્ત પર એવું પ્રભુત્વ જમાવેલું કે ત્યાં જવા તે ઉત્સુક બન્યા. તિરુવન્નમલૈ વિશે પૂરતી માહિતી નહિ હોવાથી તિંડીવનમ્ની ટિકિટ લીધી પણ વિલુપુરમ્ ઊતરી એની ગાડી પકડવાની હતી પાસે બે-અઢીઆના જ હતા. થોડું ગાડીમાં બેસી પગપાળા ચાલ્યા. દસેક માઈલ પછી કિલૂર ગામ ગયા ત્યાં અચાનક કાનની સોનાની વાળી યાદ આવી, ગિરવે મૂકી ૪ રૂ. લઈ ઈ.સ. ૧૮૮૬ની પહેલી સપ્ટેમ્બરે તિરુવન્નમલૈ જતી ટ્રેઈનમાં બેઠા. જેવી ગાડી ત્યાં પહોંચી કે ઝપાટાબંધ, આનંદથી ઊછળતા હૃદયે સીધા દોડતા તેઓ અરુણાયલેશ્વરના મંદિરે આવી ઊભા. ગર્ભગૃહમાં પ્રાર્થના કરી : ‘તમે જ મારા સંરક્ષક, પ્રેરક પિતા, પ્રકાશદાતા છો ! તમારા પ્રત્યે કોણ જાણે કેમ પણ મારામાં પુષ્કળ પ્રેમ પ્રવાહિત થઈ ચૂક્યો છે. એ કોઈપણ કાળે કે કારણે મંદ પડે તેમ નથી.’ આ પ્રાર્થનામાં સમગ્ર આત્મા ઓતપ્રોત હતો. અરુણાયલે કૃપા કરી મન-અંતરની પેઠે શરીરમાં પણ દાહ દૂર કરી, શાંતિ પ્રસારી.

જે પરમતત્ત્વ વિશ્વમાં વ્યાપ્ત છે, એ જ અરુણાયલરૂપે મૂર્તિમંત છે, એ જ પોતાની અંદર છે, એ જ સમસ્ત સૃષ્ટિના સર્જક છે એ બૌદ્ધિક સાક્ષાત્કારને અનુભવાત્મક બનાવવા એમણે દીર્ઘ સાધના આરંભી.

અરુણાયલમાં ગુરુભાવ સ્થાયી એમણે વધેલા રૂપિયા ફગાવી દીધા. કાળા ભમ્મર કેશ કઢાવી દીધા. જનોઈ ફેંકી દીધું. કેવળ કૌપીનધારી મૌની બની ગયા. મંદિર નિજધામ બની

ગયું. ઓટલા પર સમાધિસ્થ મહર્ષિ પર છોકરાઓ કાંકરા-પથ્થર ફેંકતા. એનાથી બચવા પાતાળલિંગમુના ભોંયરામાં બેઠા. જે માટીના ઢેફાંથી તોફાનીઓએ ભરી દીધું. કીડી-મંકોડાથી-લોહી-માટીથી લથપથ શરીરને મોદલી ગોપુરમાં લઈ આવ્યા. એક મૌની સ્વામી એમને અભિષેકનું દૂધ પાતા. ઘણા દિવસો જબરજસ્તી મોં ખોલી પ્રવાહી રેડવું પડતું. મંદિરની ફૂલવાડી, વાહનમંડપ, શિવગંગાતીર્થ. એમ ફરતા મહર્ષિ ઈ.સ. ૧૮૮૭માં ગુરુમુર્તમમ્માં આવ્યા. માથે જટા વધી ગયેલી, નખ ખૂબ મોટા થઈ વાંકા વળી ગયેલા. અઠવાડિયા સુધી તેઓ આંખો ન ખોલતા. કીડીઓના ભારે ઉપદ્રવથી રક્ષવા એક બાંકડાના ચાર પાયા પાણીમાં રાખી એમને બેસાડાતા. તોય કીડીઓ કરડ્યા કરતી. લોકોને એમનામાં વરદાનની શક્તિનું સામર્થ્ય જણાતું. ભીડ બહુ વધી જતાં નાયકર એમને પોતાની આંબાવાડીમાં લઈ ગયા. ત્યાંથી ‘અરુણાગિરિનાથ’ અને અરુણાયલ મંદિરના મિનારા પર રહ્યા. પછી પવલકુન્નૂ ટેકરી પર પહોંચ્યા. જ્યાં છ મહિના રહ્યા. પછી તો પર્વતની બંને બાજુની ગુફાઓમાં સ્થળાંતર કરતા રહ્યા.

ઈ.સ. ૧૮૮૮માં વિરૂપાક્ષી ગુફા કે જેનો આકાર ઊં જેવો છે. તેમાં ૧૭ વર્ષ રહ્યા. ઉનાળામાં મુલેપાલતીર્થની આગ્રગુફામાં તળાવ હોવાથી રહેતા. અરુણાયલ પર્વતની જુદી જુદી ગુફાઓમાં આત્માનુસંધાન કરતા રહેતા મહર્ષિની સમાધિ સહજ બની રહી.

સ્કન્દાશ્રમમાંથી તળેટીમાં માતૃભૂતેશ્વરની સેવાપૂજા માટે આવવું પડતું, કેટલાક લોકો પર્વત ચઢી શકતા નહિ તેથી ઈ.સ. ૧૯૨૨ના ડિસેમ્બરમાં પાલિતીર્થ રહેવા માંડ્યું. ત્યાં જ આશ્રમની સ્થાપના થઈ. શરૂઆત ઝૂંપડીથી પછી એક નાની ઓરડી, સમાધિમંદિર, અતિથિશાળા, ભોજનશાળા, રસોડું,

ગૌશાળા, પાઠશાળા, ગ્રંથાલય, દીવાનખાનું બંધાયાં. ફૂલો-ફળોની વાડીઓ, શાકભાજીના ક્યારા અને સાધકોની કુટિઓથી ‘રમણાશ્રમ’ રચાયો.

આ આધ્યાત્મિક પાવરહાઉસ માટે મહર્ષિ કહે છે : ‘કોઈએ મારે માટે અહીં રહેવાની યોજના કરી ને મેં એ આજ્ઞાને માથે ચડાવી.’

આમ વેંકટરામનનું જીવન ચાર તબક્કાનું :

(૧) પહેલા તબક્કામાં આત્મતેજ દુપાવી, વડીલો શિક્ષકોના કઠ્ઠામાં રહી, પરિસ્થિતિઓ જેવી આવી તેવી સ્વીકારી.

(૨) બીજામાં બાહ્ય જગત પરત્વે સંપૂર્ણ નિરપેક્ષ

(૩) ત્રીજામાં અવિચ્છિન્ન સાધના

(૪) ચોથામાં ૧૭ વર્ષની વયે કરેલ મૃત્યુના અનુભવે જે આત્મસાક્ષાત્કાર થયેલો તે અંતિમ, અવિચલ હતો છતાં બાહ્ય જગત સાથેના સંબંધોને સ્વાભાવિક બનાવવા. પોતાના પરિચિત જીવનની સાથે પુનઃસંબંધ સ્થાપવાનો રહ્યો. એ માટે નિમિત્ત બની. ઈ.સ.૧૯૧૨માં થયેલ મૃત્યુની બીજીવારની અનુભૂતિ. એ નોંધે છે ‘હાથપગ ઠંડા થઈ ગયા, હૃદયનું ધબકતું બંધ થઈ ગયું રુધિરાભિસરણ-શ્વાસોચ્છ્વાસ બંધ પણ આસનભંગ નહોતો થયો.’ આ પછી જ મહર્ષિ સત્ (being) અને ભવ (becoming) બંને સૃષ્ટિમાં સહજભાવે રહેવા-વર્તવા શક્તિમાન બન્યા. આ પછી જ તેઓ લોકોમાંના એક હોય એ રીતે કરુણા વરસાવતા-સૌની સાથે ભળતા-વાતો કરતા.

આમ મહર્ષિને જે ક્ષણથી સત્ય સમજાયું એ ક્ષણથી જ એને જીવવાનું શરૂ કર્યું. અને એટલે જ તેઓનો વ્યવહાર પ્રાણીઓ પરત્વે પણ સ્નેહહલોદ્ધલ હતો. તેઓ કહેતા : ‘આ એકાંત અરણ્ય પશુપંખીઓનું ઘર છે આપણે એમના અતિથિ છીએ.

એમને હેરાન કરવાનો આપણને અધિકાર નથી.’

વીંછી, સાપ, વાનર, (ચિત્તા, વાઘ,) મોર, ખિસકોલી, કાગડા, ચકલી, કબૂતર, બિલાડી, મૂગલી, કૂતરા, કૂતરી બધાંને સ્નેહથી ખવરાવતા. લક્ષ્મી ગાયની, ખિસકોલીની-ગરોળીની સમાધિ બનાવડાવી છે. ‘એમણે મુક્તિ મેળવી છે.’ એવું એના પર કોતરાયું. ‘બાકી કર્મો ભોગવવા જીવો આ પશુ યોનિમાં જન્મે છે. એ આપણાથી હલકા નથી.’ પશુ-પંખીને તેઓ કદી તુંકારો કરતા નહિ, મનુષ્યવત્ વ્યવહાર કરતા એમનો બચાવ કરતા. ‘મધમાખીનો ડંખ સહેતા કહેતા ‘બરાબર છે આ જ પગે તમારા નિવાસસ્થાનને હરકત પહોંચાડી છે.’ ‘વાડીની સુરક્ષા માટે વાડ કરો, વાંક લક્ષ્મીનો નહિ તમારો છે.’ ‘પ્રાણીઓ-પંખીઓ યોજના કે સંગ્રહ વિના જીવે છે.’

કદી ગુસ્સે ન થનારા મહર્ષિએ એકવાર આમ્રવૃક્ષોની કેરીઓ પાડવા એના પર લાકડીઓથી પ્રહાર કરતા મજૂરો પર પુણ્યપ્રકોપ ઠાલવતાં કહ્યું, ‘ફળ મેળવવા પાંદડાં-ડાળી પર આવા પ્રહાર અને તે ય લાકડીઓથી ? એના કરતાં એના મૂળને જ છેદી નાખો !’

એચમ્માલ, એક ભક્ત મહર્ષિ-શેષાદ્રિના સ્વરૂપની પૂજા એક લાખ મૂઠ્ઠુ પત્રોથી કરવા કૃતસંકલ્પ હતી. એકવાર પત્રો ખૂટતાં, મહર્ષિ કહે : ‘પત્રો ના મળે તો તમારી જાતને ચોંટાડીને પૂજા શા માટે નથી કરતાં ? તમને પીડા થાય એને ન થાય એમ ?’

પશુપંખી-પ્રકૃતિ સમગ્રને ચાહનારા મહર્ષિના હૃદયમાં મનુષ્યમાત્ર માટે છલોછલ પ્રેમ હોય એમાં શી નવાઈ ? એકવાર આશ્રમમાં ચોરો આવતાં ફાનસ વગેરેની વ્યવસ્થા કરી આપી પોતે આશ્રમવાસીઓ સાથે બહાર નીકળી ગયેલા. ભક્તોને કહ્યું : ‘દાંત જીભને ચગદી નાખે છે એવે વખતે દાંતને તોડી નાખો છો ?’ પોલીસને કહ્યું ‘કેટલાક અજ્ઞાની-અણસમજુ કંઈ ન મળવાથી

હતાશ થઈ અહીંથી પાછા ગયા.’ ઉપરથી કહ્યું, ‘મિલકતો-માલિકીભાવ ચિંતા ઊભી કરે છે. અપરિગ્રહમાં જ સર્વોત્તમ સુખ રહેલું છે.’

વિરોધી સાધુઓ એમને ડરાવતા, એકે તો ભીમકાય પથ્થર ગબડાવેલો પણ બચી ગયેલા. અન્ય સાધુઓ મહર્ષિને પોતાના શિષ્ય ગણી, સિદ્ધિઓ આપવા કહેતા, મંત્ર લેવા કહેતા. મહર્ષિ ચૂપ રહેતા. એક ટોળી દીક્ષા આપવા આવેલી. એમણે તટસ્થ રહી કહેલું, ‘મનુષ્યની સઘળી દુર્વૃત્તિઓ એના અહંકારની આસપાસ હોય છે.’ આવાં અનેક અમૃતવચનો મહર્ષિના મુખમાંથી સહેજે સ્ખવતાં એટલે જ યોગેશ્વરજીએ નોંધ્યું કે ‘જ્ઞાનનો સૂર્ય પૂર્વમાં ઊગી પશ્ચિમમાં ફેલાઈ ગયો.’ પૌલ બ્રંટન અંગ્રેજી પત્રકાર જેણે મહર્ષિને આંતરરાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ અપાવી એણે કબૂલ્યું ‘આ જ્ઞાનસૂર્ય પાસે રહીને એનાં કિરણોનાં દર્શન કરતા રહીએ તો ભીતરનો અંધકાર મટ્યા વિના રહે જ નહિ.’

શ્રીરમણ મહર્ષિ ‘હું શરીર નથી, મન નથી, આત્મા છું’ એવું સ્વયં ચરિતાર્થ કરી શાંતિ-પ્રસન્નતાના એક સંપૂર્ણ, સર્ળગ વિસ્તાર બની રહ્યા.

તેઓ નિત્યજાગ્રત હતા પણ વ્યાવહારિક રીતે ૩ થી ૪ના ગાળામાં ઊઠી જઈ શાકભાજી સમારવા કે નાસ્તાં બનાવવામાં મદદ કરતા. ૬ વાગે સ્નાન કરી, ૭ વાગે ઈંડલી ચા લઈ, ચાલવા જતા. પછી લાકડીને પોલિશ, કમંડળ રિપેર, પતરાળી બનાવવા, પુસ્તકની કોપી કરવા, પુસ્તક બાંધવા બેસી જતા. કોચ પર બેસી સૌને મળવાની છૂટ આપતા. કોઈનું વિશેષ-ઓછું સન્માન નહિ.

‘તમે આત્મા છો, શરીર નથી ભક્તોના મનમાં ઠસાવતા.’ આશ્રમમાં કોઈ પ્રસંગને નિમિત્ત બનાવી થતા ઠાઠ-ભપકા-ઉત્સવને અનુમોદન ન આપતા. પૂજા-અભિષેકનો વિરોધ

કરતા. અપરિગ્રહી બની આશ્રમ માટે કશું સ્વીકારવાની ના પાડતા.

કરકસર-સાદાઈ આચરણ દ્વારા સિદ્ધ કરતા. ટપાલના કવરો-કાગળો સાચવી રાખતા નાળિયેરના કોટલામાંથી કપ-ચમચા બનાવવા. સંતરાની છાલ અથાણા માટે, ગુલાબની પાંખડી પાયસમમાં સુગંધ માટે રાખતા. હસ્તપ્રત-પ્રૂફની ભારે કાળજી. અક્ષરો એવા સુઘડ કે પૂજા કરવાનું મન થાય ! કર્મ ક્રિયાકાંડ નહિ, સાધનારૂપ બનતાં. એક અધ્યાપકે નિષ્કામ કર્મ વિશે પૂછ્યું તો મહર્ષિએ એક જાંખરું લઈ, એના કાંટા-અણી કાઢી, ગાંઠો છોલી, સપાટી ઘસી ઘસી લીસી કરી લાકડી બનાવી, લાકડી ગુમાવવાથી ઉદાસ બનેલ એક ભરવાડના છોકરાને આપી દીધી. એ દૃષ્ટાંત પરથી એમને તત્ત્વબોધ મળી ગયો.

મહર્ષિ નાત-જાત, ઊંચનીચમાં માનતા નહિ. પછાત-પરદેશી સાથે છૂટથી ભળતા.

કોઈપણ પ્રકારની આંતરિક તૈયારી વિના બાહ્ય પરિવર્તન લાવી દે એવા સમાજસુધારાને તેઓ પ્રોત્સાહન આપતા નહિ.

મહર્ષિનો ઉપદેશ શાબ્દિક નહિ આચારસિદ્ધ હતો. એટલે જ—

* હોલમાં એ પ્રવેશે અને બધા ઊભા થાય તો કહેતા- તમારે બધા માટે ઊભા થવું પડશે.

* એમના માટે પંખો મૂકાતો તો ઊભા થઈ પ્લગ ખેંચી કાઢી કહેતા ભક્તોને પણ ગરમી લાગે મારા એકલા માટે પંખો તેમ ?

* કોઈ માલિશ કરવા ટ્યૂબ હાથમાં લેતું તો કહેતા દર્શન-વાણીની કૃપા તો મળી હવે સ્પર્શ દ્વારા કૃપા મને પણ પ્રાપ્ત કરવા દો.

* હોલમાં બે વાગ્યા પછી બહારનાંને પ્રવેશ નહોતો એક જાન્યુઆરી : ૨૦૨૫

દિવસ માઈલો પગપાળા ચાલી આવનાર એક દર્શનાર્થી પર પરિચારિક ગુસ્સે થતાં મહર્ષિ પોતે જમ્યા પછી બહાર પગથિયા પર બેસી ગયા બહુ મુશ્કેલીથી મનાવાયા.

* લોકોએ એમની પતરાળીના ઉચ્છિષ્ટને પ્રસાદ ગણી લેવા પડાપડી કરવા માંડી એ જોઈ પોતે જ પોતાની પતરાળીને ઉઠાવી લેવાનો નિયમ કર્યો.

* ઠંડીમાં કોઈએ કોટ પહેરવા કહ્યું તો કહે : આ આત્મા પંચકોટથી ગૂંગળાઈ રહ્યો છે ત્યાં વધારાના કોટ શા પહેરવા ?

* પૂજા-અભિષેક કરવા ઈચ્છનારને કહ્યું ‘આ શરીરને માત્ર અન્નની જરૂર છે.’

* તમે સર્વને શિવ ગણો છો તો ભક્તોના પ્રણામ કેમ સ્વીકારો છો ?—એ પ્રશ્નનાં ઉત્તરમાં કહ્યું, ‘લોકો આ શરીરને પ્રણામ કરે તે પહેલાં એમની અંદર રહેલા શિવને હું પ્રણામ કરી લઉં છું.’

* ભોજનમાં સર્વને એક ચમચી ઘી ને મને બે ચમચી કેમ ? કહી પોતાની પતરાળી બદલી કાઢતા.

* કેરીની ચીરીઓમાંથી મોટામાં મોટી એમને પિરસાતી તો એ પાછી મૂકી નાનામાં નાની ચીરી લેતા.

* એક જણે ધૃષ્ટતાથી પૂછ્યું ‘આ વ્યાઘ્રચર્મ પર કેમ બેઠા છો ?’ એમણે શાંતિથી કહ્યું, ‘કોઈએ મને બેસાડ્યો ને હું બેઠો છું. તમારે એ ખસેડી લેવું હોય તો ખસેડી લો.’

* તમે અન્યના રોગ સાજા કરો તો તમારા રોગ દૂર કરવા ઈચ્છા કેમ નથી કરતા ? મહર્ષિએ કહ્યું ‘ઈચ્છા કરે એવું અહમ્ બચ્યું છે ક્યાં ?’

* એક ભક્તે કહ્યું, ‘તમારું દુઃખ મને અર્પી દો.’ ‘આ દુઃખ મને કોણ આપ્યું ?’

* પોતાના સંનિકટ મૃત્યુથી વ્યથિત ભક્તને કહ્યું : ‘હું ક્યાંય જવાનો નથી-જઈ શકવાનો નથી. હું અહીં જ છું.’

આમ દૈનિક વ્યવહારમાં આબેહૂબ મૂર્ત સાદું-સરળ તત્ત્વજ્ઞાન આપણી અનેક સામાજિક-રાજકીય-ધાર્મિક-આર્થિક-માનસિક સમસ્યાઓનો ઉકેલ ચીંધે છે. મહર્ષિ કોઈ મતાંધ પ્રચારક નહિ, આધ્યાત્મિક વૈજ્ઞાનિક છે. તર્ક સાથે એકરૂપ આંતરસૂઝ સત્ય તરફ જવાનો વૈજ્ઞાનિક માર્ગ-સ્વપ્રયત્ન અને તીવ્ર આત્મનિરીક્ષણનો સૂચવે છે. ઉપદેશનું માધ્યમ પુસ્તક-પ્રવચનને નહિ, જીવનને બનાવ્યું હતું.

ઈ.સ.૧૯૪૯મા ડાબા હાથ પર કોણીના ભાગમાં મહર્ષિને કેન્સર થતાં રેડિયમ-ઓપરેશન નિષ્ફળ જતાં ડૉક્ટરોએ હાથ કાપી નાખવા કહ્યું પણ મહર્ષિએ ‘શરીર પોતે જ એક રોગ છે એનો સહજ અંત આવવા દો એને છેદવાની શી જરૂર?’ એમ કહ્યું.

ચાર-ચાર ઓપરેશનો પછી પણ કંઈ ફેર ન પડતાં ઉદાસ ભક્તોને ‘પોતે શરીર નથી’ એ પાયાનું સત્ય સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો. ડૉક્ટરોને કહી દીધું : ‘કોઈ સારવારની જરૂર નથી. જે થાય તે થવા દો.’

૧૯૫૦ની જાન્યુઆરી પછી મહર્ષિ હોલમાં બેસવા અશક્તિમાન બનતાં એક નાની ઓરડીમાં કોચ પર એવી રીતે સૂતા જેથી ઓસરીમાંથી ભક્તો તેમનાં દર્શન કરી શકે.

આ સમયની ભક્તો સાથેની પ્રશ્નોત્તરી મહર્ષિની સ્વસ્થતા-સંપૂર્ણ આત્મનિષ્ઠા પર પ્રકાશ પાડે છે :

(૧) ‘ભગવાનને પીડા થાય છે ખરી ?’ આ શરીરને ભગવાન તરીકે સ્વીકારી પીડાનું પ્રદાન કરો એ કેવું દયાજનક !

(૨) મન જ ન હોય પછી પીડા ક્યાંથી ?

(૩) જો તમે એવું વિચારો કે હું બીમાર છું તો જ બીમાર છું જો

તમે એવું વિચારો કે હું સાજો છું તો સાજો જ છું.

(૪) શરીર પતરાળી જેવું છે એમાં પીરસાયેલું ખાઈ લીધા પછી આપણે તે સંઘરી રાખીએ છીએ ?

(૫) દરેક વસ્તુ માટે પરાવલંબી શરીરનો ભાર કોણ વેઠારે ?

(૬) લાકડાની ભારી નિર્ધારિત સ્થાને પહોંચાડવા મજૂર ઉત્સુક જ હોય. એમ કહેવુંય બરાબર નથી. જ્ઞાની શરીર વિશે અનભિજ્ઞ જ હોય એ રહે કે જાય ! પ્રારબ્ધનો વિરોધ કરનાર વ્યક્તિ મહર્ષિમાં હતી જ નહિ.

પછી તો ખભાના ઉપલા ભાગમાં ફરી ગાંઠ થઈ. આખા શરીરમાં ઝેર પ્રસરી જતાં તેઓ ભાગ્યે જ કશું લઈ શકતા. ડોક્ટરો કહેતા ભારે પીડા હશે. પણ મહર્ષિ ઊંઘમાં કરાંજતા એ સિવાય પીડાનો અણસાર નહિ. ડોક્ટરો સાથે અત્યંત આભિજાત્યપૂર્ણ વ્યવહાર રાખી એમના ખાવાપીવાની ફિકર કરતા. એક પરિચારક જે સતત સેવામાં હતો એને ભાવાર્દ્ર બની કહ્યું 'સંતોષમ્'.

૧૪મી એપ્રિલને બપોરે પ્રવાહી ખોરાક લવાયો ત્યારે સમય પૂછ્યો અને કહ્યું 'આજ પછી સમયનો અર્થ રહેશે નહિ.'

સાંજે ચાર-પાંચ વાગ્યે ભાવવિહ્વળ લોકોની ભીડે મહર્ષિનું રોગજર્જરિત શરીર દર્દનો કરુણાજનક સાક્ષાત્કાર થતાં વ્યથિત થઈ કેટલાકે કહ્યું 'તમારા વિના અમારું શું થશે ?' 'તમે શરીરની અગત્ય સાથે વધારે પડતા આસક્ત છો' એમ કહ્યું.

સાતેક વાગે મહર્ષિએ પરિચારકોને પોતાને બેઠા કરવા કહ્યું. પ્રત્યેક સ્પર્શ-હલનચલન પીડાકારક. ડોક્ટરો પ્રાણવાયુ આપવા તૈયાર થયા. મહર્ષિએ ના કહી. નાના ખંડમાં બારેક માણસો હતા. બીજા બહાર આશાપૂર્ણ નજરે તાકી રહ્યા હતા. એક ભક્તસમૂહ 'અરુણાચલ શિવ' ગાવા માંડેલો. આ સાંભળતાં

મહર્ષિનાં નેત્રોના ખૂણામાંથી કૃપાનાં અશ્રુ ટપકતાં હતાં. એક વધારે શ્વાસની હવે જાણે જરૂર ન રહી. નહોતો સંઘર્ષ, નહોતી મથામણ બીજો શ્વાસ લેવાયો જ નહિ. ૮-૪૯ વાગે મહર્ષિએ જીવનલીલા સંકેલી લેતાં ત્યાં એકત્રિત માનવસમૂહ સ્તબ્ધ થઈ ગયો. એ જ વખતે આકાશમાં એક અત્યંત તેજસ્વી તારો દક્ષિણ તરફથી આવી આકાશમાં ધીમેથી પસાર થઈ અરુણાયલના શિખર પરથી પાછળ અદૃશ્ય થઈ ગયેલો હિન્દુસ્તાનભરમાં ઘણાં જોયો.

(બીજે દિવસે સવારે મહર્ષિના શરીરને શાસ્ત્રીય વિધિપૂર્વક સમાધિ માટે તૈયાર કરાયું. મહર્ષિની મહાસમાધિ જૂના હોલની વચ્ચે ખુલ્લી જગ્યામાં કરાઈ જેથી એના પર વિશાળ ધ્યાનખંડ રચી શકાય-જ્યાં આજે પણ હજારો લોકો નિયમિત પ્રાર્થના, ધ્યાન, આરતી, શ્લોકગાન કરતા નજરે પડે છે.)

મહર્ષિ જતાં આશ્રમ વહ્નિ(અગ્નિ) વિનાનો કુંડ બની ગયો. પણ અર્ધી સદી સુધી મનુષ્ય તરીકે, વ્યક્તિત્વરહિત ચિન્મય જ્ઞાનસ્વરૂપે અહંરહિત જીવન જીવી મહર્ષિએ દેવત્વનું અવતરણ નહિ, માનવતાની પરિપૂર્ણતા સિદ્ધ કરી. એમનાં વચનોની આજે પણ પ્રતીતિ કરાવી રહ્યા છે-‘હું બીજે ક્યાં જઈ શકું એમ છું? હું અહીં જ છું.’

મહર્ષિની સૂક્ષ્મ ઉપસ્થિતિથી રમણાશ્રમ આજે પણ સક્રિય-ચેતનવંતો લાગે છે. આમેય એમની ઉપસ્થિતિ તિરુવન્નમલૈ પૂરતી સીમિત નથી-ક્યારેય નહોતી. એમના ભક્તો જ્યાં પણ હોય ત્યાં એમની કૃપા અનવરત વરસે છે.

અરુણાયલનું માહાત્મ્ય હવે વિશેષ ખૂલ્યું. એ પર્વત કે ટેકરી નહિ, સ્વયં હરતા ફરતા ભગવાન છે જે પ્રાર્થનાના પ્રત્યુત્તર આપે છે. એ મનુષ્યની ઈચ્છા પરિપૂર્ણ કરે છે. પણ મહર્ષિનો રસ્તો એનો રસ્તો છે જે મનુષ્યને ઈચ્છાઓથી મુક્ત

કરે છે. (જેઓ શોધે છે તેમને માટે મહર્ષિ અહીં સદા છે જ.)

'A Vision can never be eternal but siva is eternal' ની એ પ્રતીતિ કરાવે છે. સાચો પ્રેમ આત્મીય જન પ્રત્યે એવી દૃઢ શ્રદ્ધાની પ્રતીતિ કરવા-કરાવવાનો છે કે, એ અંતરનિહિત-હૃદયપ્રતિષ્ઠ જ છે, એનો કદી ક્ષય થઈ શકે નહિ.—ન હન્યતે । 'The self manifests externally as Guru when occasion arises, otherwise He is always within doing the needful.' ની એ પ્રબળ પ્રતીતિ કરાવે છે.

સાચું સનાતન સુખ પ્રાપ્ત કરવા, પૂર્ણ આનંદની પ્રાપ્તિ માટે બે જ માર્ગ છે : ક્યાં તો

(૧) ઈશ્વરની સંપૂર્ણ શરણાગતિ - પૂર્ણ સમર્પણ

(૨) આત્મવિચારનો માર્ગ - હું કોણ છું ?

વ્યક્તિગત પ્રયત્ન, યોગ્ય સમય અને ઈશ્વરની કૃપા.

મહર્ષિ મૌનને જ સર્વોત્તમ ભાષા ગણતા તેઓ કહેતા : 'લોકો પશ્ચો પૂછે છે એટલે મારે ઉત્તરો આપવા રહ્યા પણ સત્ય શબ્દોથી પર છે.'

મહર્ષિ પ્રવચનો દ્વારા લોકોને સહાય કેમ નથી કરતા એવું કોઈએ પૂછ્યું ત્યારે તેમણે કહ્યું : 'ઈશ્વર કાર્ય નથી કરતા ? એ ભાષણો આપે છે ? એકે શબ્દ વિના કેટ-કેટલું કાર્ય સૃષ્ટિમાં થઈ રહ્યું છે એનો કોઈ અંદાજ છે તમને ?'

વળી મૌન એટલે મોં બંધ રાખવું એમ નહિ. એ શાશ્વત વાણી છે. જે સમજવા સાંભળવા આત્માને ઓળખવો પડે. એમ માનનારા મહર્ષિએ ભક્તિરસથી છલકાતી 'અક્ષર વરમાળા' નામની હૃદયને પીગળાવનારી 'અરુણાયલ સ્તુતિ' રચી છે. જે હકીકતમાં ભક્તોએ ભિક્ષા માગતાં ગાઈ શકાય એવી રચનાની માગણીના પ્રતિભાવરૂપે હતી.

કવિ મુરુગનારની વિનંતીની એમના ૭૦ કડીના કાવ્યના અંતમાં શિવ દ્વારા અપાતો ઉપદેશ મહર્ષિએ ત્રીસ લીટીમાં તેલુગુમાં લખી તેનો સંસ્કૃત અનુવાદ પણ આપ્યો. એ ‘ઉપદેશસાર’માં કર્મ, ભક્તિ અને જ્ઞાન દ્વારા મનોનાશ કરી આત્મસાક્ષાત્કાર સિદ્ધ કરવાનો બોધ અપાયો છે.

આમ શિષ્યોએ શંકા બતાવતાં મહર્ષિએ પ્રત્યુત્તરરૂપે કેટલીક પુસ્તિકાઓ દ્વારા સૂક્ષ્મ બોધ આપ્યો. બાકી જેણે જે કંઈ પૂછ્યું એના જવાબમાં ‘હું કોણ છું?’નો એક જ મંત્ર શીખવ્યો. કોઈપણ મંત્ર બોલતી વખતે એ મંત્રનો ધ્વનિ ક્યાંથી ઊઠે છે એ ઉદ્ભવસ્થાનની ખોજ કરવામાં આવે તો એ જ તપ છે. એ જ આત્મસાક્ષાત્કારનો એકમાત્ર માર્ગ છે એ કહ્યું અને જેમ ગાડીમાં મુસાફરી કરનારો માણસ સામાન માથા પર રાખી દુઃખ વેઠે તેમ માણસ શરીર, કુટુંબ તેમ બીજી જવાબદારીઓનો ભાર ઈશ્વરને સોંપી દેવાને બદલે જાતે વેઠી દુઃખી થાય છે. ઈશ્વર આખા વિશ્વને સંભાળે છે શું એ તમારી સંભાળ નહિ લે? એમ કહી ઈશ્વર પાસે આ કે તે માગ્યા વિના એને નિરપેક્ષ રીતે ચાહવા અનુરોધ કરી શરણાગતિનો માર્ગ સૂચવ્યો.

આમ શ્રીરમણ મહર્ષિનું જીવન એ જ વાણી બન્યું. બોધનો પર્યાય બન્યું. ઉપદેશસાર બન્યું. મહર્ષિનું સમગ્ર જીવન જોતાં લાગે છે કે એમણે આત્મસાક્ષાત્કાર કર્યો અને આત્માને પ્રત્યેક શ્વાસમાં, પ્રત્યેક ક્રિયામાં, પ્રત્યેક શબ્દમાં, મૌનમાં પ્રગટ થવા દીધા વિના કશું કર્યું નહિ.

સાથે એ પણ સિદ્ધ કર્યું કે, જીવન જીવવાનું કર્મ જ સાધના છે. પ્રત્યેક કર્મ પ્રભુપૂજનું પુષ્પ છે. અને યાત્રા તો અહમ્મથી આત્મા સુધીની જ કરવાની છે.

આમ રમણ મહર્ષિનું જીવન એ જ સંદેશ બની આપણને એક જ વાત કહે છે : ‘આત્મામાં ડૂબકી લગાવો અને તમારે જે

જોઈએ છે એ સઘળું ત્યાં જ મળશે. એને દઢ પકડો, પકડ શિથિલ ન થવા દો.’ આ વાત હું-તમે-આપણે આત્મસાત્ કરીશું ત્યારે જ શ્રીરમણ મહર્ષિના જીવનસંદેશના મર્મને પામી શકીશું.

પણ રમણ મહર્ષિનો મર્મ એક સામાન્ય ટેક્સીવાળો કેવો પામી ગયો છે એની રસિક-પ્રભાવક વાતથી હું આજના વ્યાખ્યાનની પૂર્ણાહુતિ કરીશ.

અમે હમણાં જ (ડિસેમ્બર ૨૦૦૧માં) પરમ પૂજ્ય ‘મા’ સર્વેશ્વરી સાથે અરુણાચલની યાત્રાએ ગયાં હતાં. ચેન્નઈથી તિરુવન્નમલૈ જવા એક ટેક્સી ભાડે કરી હતી. એના ડ્રાઈવરનો ચહેરો-મહોરો બધું યુવાન રમણ મહર્ષિ જેવું ! એની સાથે વાતચીત થતાં એ કહે : ‘રમણ મહર્ષિ સબકે લિયે ભગવાન હૈ. હમારી તો આત્મા હી રમણ મહર્ષિ હૈ. હમ ખુદ રમણ મહર્ષિ હૈ. આપ તસ્વીર દેખતે હૈ ઈસ લિયે બોલતે હૈ. હમારે તો વો ભીતર હૈ ઈસ લિયે હમ નહિ બોલતે. પંદ્રહ સાલસે હરરોજ ચેન્નઈસે તિરુવન્નમલૈ આતા હું પર રમણકા દર્શન આજ તક નહિ ક્રિયા. ક્યોંકિ જો રોમ રોમમેં બસા હૈ ઉસે દેખનેકી ક્યા જરૂરત ? હમારી ટેક્સી રોજ રમણાશ્રમ તક આતી હૈ હમ દર્શન કરને કભી અંદર નહિ ગયે, કભી જીતે જી જાયેંગે ભી નહિ. અંતિમ સાંસ હોગી તભી હમ ઉસકે પાસ જાયેંગે એક બાર જાયેંગે તો કભી બાહર નહિ આયેંગે. વૈસે તો યે ગાડી રમણ મહર્ષિ હૈ, વો હી ચલાતે હૈ. વો હી સબ કુદ્ય હૈ, હમ તો હૈ હી નહિ.’—ટેક્સીવાળાની આવી ભાવાવસ્થા, મહર્ષિ સાથેનું આવું અદ્વૈત આપણા સર્વમાં સંકાન્ત થાય એવી પ્રભુ પ્રાર્થના.

—સૌજન્ય : (સર્વમંગલ ટ્રસ્ટ તેમજ સ્ટુડન્સ વેલફેર બોર્ડ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી દ્વારા આયોજિત વ્યાખ્યાન)

—શ્રી તરલા દેસાઈ

